

Bilal Fadl'ın Sittü'l-Hâcece Mısır Adlı Hikâye Koleksiyonu ve 2011 Mısır Devrimi

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim FETTAHOĞLU

Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı,
yesimkurt@gumushane.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2847-4323>

Özet

25 Ocak 2011'de gerçekleşen devrim birçok siyaset ve bilim uzmanı için beklenmedik bir şekilde meydana gelmiştir. Nitekim uzun süre otoriter yönetimler haricinde başka bir yönetim altında yaşamamış olan Mısır'da devrimin gerçekleşmesi düşük bir ihtimal olarak görülmüştür. Mısır, tarihi boyunca pek çok kriz yaşamış ve diğer Arap halkları gibi otoriter yönetim tarzından duyulan memnuniyetsizlikleri meşru yollardan dile getirme şansı bulamamıştır. Azınlığın çoğunluğu yönettiği otoriter rejimlerde, bu yönetim tarzından memnun olmayan rejim karşıtlarının tepkileri karşı cebir kullanılarak engellenmeye çalışılmıştır. Diktatörlük rejimleri tarafından kendi gibi düşünmeyene karşı, yani muhalefete karşı, bir tahammülsüzlük vardır. Ama her çağda zulme karşı duran ve insanları uyandırmaya çalışan cesur kişilerin varlığı bir vakıdır. Her ne kadar pek çok gözlemci Arap Baharı'nda Tunus ve Mısır'daki koşulların karşılaştırılmaz olduğunu belirtmiş olsa da Tunus'taki beklenmedik Yasemin Devrimi diktatörlük rejimlerinin ne kadar çürümüş ve baskıcı olduğunu göstermiştir. Ocak 2011'deki olaylar bunun böyle olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu makalede Bilal Fadl'ın Sittü'l-Hâcece Mısır adlı hikâye koleksiyonu incelenmektedir. Sittü'l-Hâcece Mısır, Mısır edebiyatının 2011 Devrimi'ndeki rolüne bir örnektir. Edebiyat ve şiir, modern Mısır tarihinde, özellikle İngilizlere karşı verilen bağımsızlık mücadelesinde ve 1952 devriminde önemli bir rol oynamıştır. Edebiyatın kitlelerin harekete geçirilmesine katkısı yadsınamaz. Mübarek rejimi diktatörlüğü döneminde bastırılan ama yok olmayan bu gelenek, 2011 Devrimi'yle yeniden canlandırılmıştır. Şiir, şarkı ve sloganlar devrim ateşini harlarken, nesir ise yaşananları yansıtmıştır. Edebiyat bu rolü ancak nüfusun geniş kesimlerine ulaşmak için Âmmiceyi (Lehçe) kullanarak oynayabilmiştir. Kitlelere ulaşmak ancak sade, anlaşılır bir konuşma diliyle mümkün olabilmiştir. Bilal Fadl, henüz bitmediğini düşündüğü devrimden bir yıl sonra, 2012 yılında Sittü'l-Hâcece Mısır adlı hikâye koleksiyonunu yayınlamıştır. Bilal Fadl, Mısır siyasetini eleştirel bir gözle izlemekte ve devam eden tarihsel sürecin bir parçası olmaya devam etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Bilal Fadl, Sittü'l-Hâcece Mısır, 25 Ocak 2011 Mısır Devrimi, Arap Baharı, Mısır.

Bilal Fadl's Story Collection Called: Sittu'l-Hajja Mısır and The 2011 Egyptian Revolution

Abstract

The revolution that took place on January 25, 2011 was unexpected for many political and scientific experts. Indeed, the possibility of a revolution in Egypt, which had not lived under any other regime other than authoritarianism for a long time, was seen as low. Egypt has experienced many crises throughout its history and, like other Arab nations, has not had the chance to legitimately express its dissatisfaction with the authoritarian style of governance. In authoritarian regimes where the minority rules the majority, attempts have been made to prevent the reactions of those opposing the regime who are dissatisfied with this style of governance by using counter-force. There is an intolerance by dictatorial regimes against those who do not think like them, that is, against the opposition. However, it is a fact that there have been brave individuals in every era who have stood up against oppression and tried to awaken people. Although many observers have stated that the conditions in Tunisia and Egypt during the Arab Spring were incomparable, the

unexpected Jasmine Revolution in Tunisia has shown how rotten and oppressive dictatorial regimes are. The events of January 2011 prove this to be the case. This article examines Bilal Fadl's collection of stories, *Sittu'l-Hajja Misr*. *Sittu'l-Hajja Misr* is an example of the role of Egyptian literature in the 2011 Revolution. Literature and poetry have played an important role in modern Egyptian history, especially in the struggle for independence against the British and the 1952 revolution. The contribution of literature to the mobilization of the masses is undeniable. This tradition, which was suppressed during the Mubarak dictatorship but did not disappear, was revived with the 2011 Revolution. While poetry, songs and slogans fanned the flames of the revolution, prose reflected what was happening. Literature could only play this role by using the Ammi language (Polish) to reach a wide segment of the population. Reaching the masses was possible only with a simple, understandable spoken language. Bilal Fadl published his collection of stories, *Sittu'l-Hajja Misr*, in 2012, a year after the revolution, which he thought was not yet over. Bilal Fadl follows Egyptian politics with a critical eye and continues to be part of the ongoing historical process.

Key Words: Bilal Fadl, *Sittu'l-Hajja Misr*, 25 January 2011 Egyptian Revolution, Arab Spring, Egypt.

Giriş

1. Arap Baharı

Arap baharının en önemli yüzlerinden biri olan Muhammed Bû'azîzî 4 Ocak 2011'de öldüğünde henüz 26 yaşındaydı. Mart ayında doğum gününü kutlayacaktı. Üniversite mezunu olan ancak iş bulamadığı için pazarda sebze meyve satarak ailesine ekmek parası getirmeye çalışan Bû'azîzî, ruhsatsız olduğu gerekçesiyle tezgâhına el koymak isteyen bir kadın polis memuru tarafından tokatlanıp aşağılanmıştır. Bû'azîzî, halkından çok kendisine yakın olanları kayıran elitist bürokrasinin yozlaşması ve Tunus devletinin keyfi yönetiminden duyduğu karamsarlıktan dolayı kendini yakarak öldürmüştür. Bu genç Tunuslunun ölümü fitili ateşleyen kıvılcım olmuştur. Arap Dünyasının birçok ülkesinde insanlar sokaklara dökülmüş ekmek, özgürlük ve onur için yoksulluk, işsizlik ve yolsuzluğa karşı gösteriler düzenlemişlerdir. Bû'azîzî ve daha sonra Mısırda blog yazarı Halit Said, Arap Baharında haklarından mahrum bırakılmış bir neslin birçok genci için bir sembol haline gelmiştir. Bu gençlerin öfke, kızgınlık ve gelecek kaygısı ilk önce Tunus'ta Bin Ali rejimini ve sonrasında Mısır'da Hüsnü Mübarek rejimini devirmiş, Suriye ve Yemen gibi diğer Arap ülkelerindeki ayaklanmaların itici gücü olmuştur (Buzkıran ve Kutbay, 2013: 149).

Heyecan, siyasi irade, cesaret ve hareket kabiliyetleriyle Arap baharının genç yüzleri haline gelen Arap gençleri hakkında çok şey yazılıp söylenmiştir. Geçmişte önemleri küçümsenmiş veya çoğu zaman göz ardı edilmişken artık umut edilen değişimin öncülüğünü yapar hale gelmişlerdir. Tunuslu, Libyalı, Yemenli ve Suriyeli gençlerin sokaklara çıkıp haklarını talep etmeleri ve onlarca yıldır süregelen baskıcı ve zalim bir rejime karşı çıkmaları uluslararası gözlemciler nezdinde şaşkınlık ve saygıya yol açmıştır (Elpe, 2017: 18). Bu şaşkınlığın sebebi Arapların tembel, apolitik

ve halinden razı olduklarına dair bir genellemeydi. Bu genelleme Arapların siyasal sistemde köklü değişiklikler yapmaktan aciz oldukları sonucunu doğuruyordu. Tabi ki bunun bir yanılığdan ibaret olduğu kısa sürede ortaya çıkacaktı. Öyle ki direniş hareketinin bu toplumların içinden çıkması argümanlarda ciddi boşluklar doğurmuş ve Arap toplumlarının o ana kadar kimilerine ne kadar yabancı olduğunu göstermiştir. Gençliğin birdenbire fark edilen bu dinamizmi, uzun zamandır değişim içinde olan İslam dünyasının bir işaretiydi.

2010 yılı verilerine göre Arap ülkelerinin hemen hemen hepsinde 25 yaş altındaki genç nüfus toplam nüfusun üçte birini oluşturmaktaydı. Cezayir, Mısır, Libya ve Fas'ta nüfusun %60'tan fazlası 35 yaşın altında, Ürdün ve Suudi Arabistan'da ise bu rakam %70'in üstündedir. İşsizlik rakamları da yüksek seyretmektedir. Örneğin Cezayir, Mısır, Fas, Suriye ve Suudi Arabistan'da işsizlik oranı resmi rakamlara göre %10 civarındadır. Genç işsizlik oranı çok daha yüksektir. Uzmanlar petrol zengini Suudi Arabistan'daki 25 yaş altı işsizliğin %30 civarında olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda genç kuşağın eğitim düzeyleri en azından ebeveynlerine oranla daha yukarı seviyedir. Bu durum Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) istatistiksel verileriyle de doğrulanmıştır. Cezayir 0,708, Ürdün 0,797, Libya 0,859, Tunus 0,739, Lübnan 0,797 ve Suudi Arabistan 0,779 iyi sayılabilecek değerlere sahiptir. UNDP kategorizasyonunda 1 değeri en yüksek eğitim seviyesini, 0 değeri ise en düşük eğitim seviyesini tanımlamaktadır. Örneğin Suudi Arabistan, Ürdün, Libya, Lübnan gibi ülkeler Türkiye, Malezya ve Çin gibi ülkelerin önünde yer almıştır. Bahreyn 54. sırada yer alarak Arap ülkeleri arasında birinci, onu 67 ve 68. sıralarda Ürdün ve Lübnan takip etmiştir. Yemen 177 ülke arasında 171. sırada yer almıştır. Fas ve Irak sırayla 139'ncü ve 144'ncü sırada listede kendine yer bulmuştur.

Ancak dikkat çekici olan son 40 yılda tüm Arap ülkelerinin eğitim düzeyinde kaydedilen ilerleme olmuştur. Örneğin Libya'da eğitim endeksi 1970'te 0,383 iken 2010 yılı itibariyle 0,859 değerine yükselmiştir. Benzer şekilde hızlı gelişmeler bu değerlerin Bahreyn'de 0,511 den 0,817, Mısır'da 0,333 den 0,647, Suudi Arabistan'da 0,267 den 0,779, Tunus'ta 0,346 dan 0,739 ve Umman'da 0,172 den 0,706 değerine yükselmesiyle yaşanmıştır. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere rağmen ilgili eğitim sistemlerinin kalitesi hala uluslararası düzeyde rekabet edilebilecek seviyede olmamıştır. Ezbercilik, öğretmen odaklı eğitim modeli hala günlük okul ve üniversite yaşamına hakimdir. Yaratıcı ve eleştirel düşünme, sorun çözme becerisi ve geniş kapsamlı bir beşeri bilimler

eğitimi Arap üniversitelerinde nadir görünmektedir. Libya’da bir dönem yabancı dil öğrenmek yasaklanmıştır (Tamtam, Gallagher, Olabi ve Naher, 2011: 746).

Buna ek olarak iş gücü piyasasında eğitimsel bir rekabet söz konusudur. Ülke dışı daha iyi eğitimli nitelikli iş gücü yerel iş gücünden daha fazla tercih sebebidir. Bu durum özellikle körfez ülkeleri için geçerlidir. Her ne kadar hemen hemen her ülke artık yerel iş gücü piyasasında millileşme politikası izliyor olsa da yabancı işçiler beraberlerinde getirdikleri daha iyi niteliklerin yanı sıra genellikle daha düşük ücretler talep etmektedirler. Sonucunda yerel halk arasında işsizlik artarken beklentiler yüksek seviyede seyretmektedir. Burada sosyal ve mali baskı Mısır ve Tunus gibi diğer Arap ülkelerine göre çok daha düşük görülmektedir. Ancak körfez ülkelerinde orta vadedeki istihdamın başarısız olması ve toplumun genç işsizleri artık bünyesine katamaması muhtemelen sosyoekonomik nedenlere bağlı geniş çaplı protestolara yol açacaktır. Şu bir gerçektir ki Arap gençliği asla itaatkâr bir tebaa değildir. Küreselleşen dünyanın uzun zamandır bir parçası olmuştur. İnternet, Facebook veya el-Cezire gibi uydu televizyonları üzerinden ağ kurarak postmodern gelişmelere, Batı kamuoyunun algıladığından çok daha fazla ortak olmaktadır. Burada gelişim fırsatları, eğitimsel ilerleme, kariyer, kendini gerçekleştirme ve kapitalist tüketim toplumuna katılım örneğın dinden çok daha büyük bir rol oynamaktadır. Çözüm İslam’ın artık birçok genç Müslüman için pek de çekici olmadığı gerçeğı, Kahire ve Tunus sokaklarında açıkça görülmüştür. Halifelik, İslami bir rejim ya da birleştirici bir ümmet görüşü değil bireysel talepler ön planda yer almıştır. Bu da Batı için şaşkırtıcı ve göz açıcıydı. Ancak genç Müslümanlar için bu uzun zamandır kimliklerinin ve gerçekliklerinin bir parçasıydı. Dolayısıyla Arap Baharı Ortadoğı’daki siyasi manzarada köklü bir değışikliğe yol açmakla kalmamış aynı zamanda dış aktörlerin Arap dünyasındaki genç toplumlara bakış açısını da değıştirmiştir. İslam, genç Müslümanlar için kesinlikle önemli bir dayanak, manevi bir destek ve geleneksel bir süreklilik olmaya devam ediyor. Ancak kimlik oluşturmada en önemli bir faktör olarak görülmemektedir. Ayrıca tek bir İslam dünyası olmadığı gibi tek bir Arap gençliği de yoktur. İslam toplumları o kadar heterojendir ki, herhangi bir genelleme birkaç gün içerisinde gerçeklerle bozulabilir. Dolayısıyla Arap Baharı İslam dünyasını olduğu gibi göstermiştir: kimlik arayışında renkli, dinamik, değışime açık, mücadelecı, umutlu, çelişkili, çatışmacı, karmaşık ve kararsız. Gençlik, haykırışları ve yöntemleri, heterojen toplumlarıyla bu çok boyutlu dünyanın başka yönlerini ortaya koymaktadır. Hakları ve özgürlükleri için mücadele ediyor, sistemde çoğulculuk talep ediyorlar. Bu, toplumun içyapısında her zaman geçerli olmuştur. Günümüz Arap gençliği baskıcı rejimler altında büyümüş ve birçoğı

sadece bu ister 1978'den beri iktidarda olan Yemendeki Ali Abdullah Salih, ister 30 yıl boyunca Mısır cumhurbaşkanı olan Hüsnü Mübarek, isterse de Suriye'yi toplam 61 yıl yöneten baba Hafız ve oğul Beşşâr Esad olsun farklı bir siyasi lideri tanımamışlardır. Zalim, yozlaşmış ve baskıcı rejimler birçok gencin günlük yaşamını tayin etmiştir. Nepotizm yani patronaj ve klientalizm ile yüzleşmek zorunda kalmışlardır (Altıntaş, 2021: 23). Çeşitli rejimlerin ideolojik süslü sosyalist, milliyetçi veya kraliyet propagandalarıyla büyümüşlerdir. Ama bireysel özgürlük, fikir çeşitliliğini ve ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına alışmamışlardır. Bunun yerine güvenlik güçlerinin pençesinden esnek ve bukalemun gibi kurtulan, bilgiyi etkileşimli bir şekilde paylaşan ve internet aracılığıyla kendilerini uluslararası hale getiren karşı toplumlar, bireysel ağlar oluşturmuşlardır. Günümüzde giderek daha fazla insanın rejimlerin baskı unsurlarından korkmayı bıraktığı görülmektedir. Eski sömürge sonrası kurtarıcılarının uzun zamandan beri gençliğin geniş kesimlerinin saygısını, kabulünü, desteğini ve üzerlerindeki otoritesini kaybetmiş durumda oldukları görülmektedir. Günümüzde ideolojiler ya da lider idollerini artık gençler arasında bir rol oynamamaktadır. Kaderlerinin diğer aktörler tarafından daha iyiye doğru değiştirilebileceği yanılsamasından kendilerini kurtarmışlar gibi görünmektedir. Arap Baharı Arap gençliğinin kendi yolunu bulmak istediğini kanıtlamıştır.

2. Mısır

Tunus'ta Bin Ali'nin devrilmesinin ardından Mısırlılar da Mübarek rejiminin devrilmesini ummuşlardı. Ülkenin dört bir yanında özellikle Başkent Kahire'deki Tahrir Meydanında 18 gün süren protestolar ve yüzlerce ölümün ardından bu umut gerçekleşti. Ülkedeki demografik ve ekonomik gerçeklik kitleleri harekete geçirmiştir. Çünkü büyüme ve liberalizmden yalnızca birkaç kişi yararlanmaktaydı. Ordu kendisinin göstericilere karşı kullanılmasına izin vermemiş ve böylece devrimin başarıya ulaşmasında belirleyici bir katkıda bulunmuştur. (Efegil, 2013: 15-16)

2.1. Modern Mısır'ın Yakın Tarihine Kısa Bir Bakış

Mısır, 28 Şubat 1922'de Birleşik Krallık'tan egemenlik haklarının bir kısmını Mısır Krallığı olarak geri almıştır. (Görgün, 2022; 2163) Ancak 1936'da Kral Birinci Fuad'ın ölümünden sonra tam bağımsızlığına kavuşmuştur. 1947'de Arap-İsrail Savaşı'nda yaşanan yenilgi; İngilizlerin diplomatik müdahaleleri sayesinde İsrail'in Sina'yı işgal etmesiyle sonuçlanmamış ve Kral Birinci Faruk'a yönelik kötü yönetim suçlamaları, yoksulluk, yolsuzluk, işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği, Kralın halktan kopuk yaşantısı gibi nedenlerle 23 Temmuz 1952'de askeri bir

darbeyle Kral Faruk devrilmiştir (Bayraktar, 2020: 610). Darbeyi başlatanalar, daha sonra Mısır'ın cumhurbaşkanları olacak Muhammed Necip, Cemal Abdünnâsır ve Muhammed Enver Sedat'ın da aralarında bulunduğu Hür Subaylar Hareketinin destekçileriydi. Kral Faruk'un 18 Haziran 1953'de sürgüne gönderilmesinin ardından Muhammed Necip yeni ilan edilen Mısır Cumhuriyetinin ilk cumhurbaşkanı olarak yemin etmiştir. Mısır ve Suriye'nin kısa bir süreliğine birleşerek kurduğu Birleşik Arap Cumhuriyetinin ardından 1971'de Mısır, günümüzdeki resmi adı olan Mısır Arap Cumhuriyeti adını almıştır. Cumhurbaşkanı Necip hala bir askeri kimlik taşıırken 1956 yılında iktidara geldiğinde Cemal Abdünnâsır, Arap Sosyalist Birliğini oluşturan Arap milliyetçiliği ve sosyalizmi üzerine yeni bir siyasi hareket yaratmıştır. Bu birlikten 1978'de Sedat döneminde kurulan ve kuruluşundan 2011 baharındaki devrimine kadar Hüsnü Mübarek de dahil olmak üzere tüm cumhurbaşkanların üyesi olduğu devlet partisi olan Ulusal Demokrat Parti ortaya çıkmıştır (Öztekin, 2019: 56).

Mübarek Mısır ordusuna katıldıktan sonra 1972'de Hava Kuvvetleri Komutanı olduğu Hava Kuvvetlerinde kariyer yapmıştır. Ertesi yıl Ekim (Yevm Kîbûr) Savaşında hava saldırılarını Korgeneral rütbesiyle komuta etmiştir. 1975'de Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak atanmıştır. Sedat 1979'da İsrail ile barış görüşmelerini ilerletmek üzere Mübarek'i görevlendirmiş, Mübarek aynı yıl içerisinde Mısır-İsrail Barış Antlaşması'nın imzalanmasında kilit rol oynamıştır. Sedat'ın 1981'de suikast ile öldürülmesinin ardından Hüsnü Mübarek göreve gelmiştir. Kahire'deki askeri geçit töreni sırasında, kameraların önünde Sedat'ı vuran suikastçinin İslami Cihat Örgütü üyesi olduğu iddia edilmiştir. Mübarek'in 2011'deki istifasına kadar ülkeyi büyük ölçüde kısıtlama olmaksızın yönetebilmesinin dayanağı olağanüstü hal yasalarının yürürlüğe girmesiyle suikast saldırısının ardından kitlesel tutuklamalar yaşanmıştır. Mübarek, yürütme yetkisini İçişleri Bakanlığına bağlı ve iç güvenliği sağlamakla görevli 25 bin kişilik paramiliter bir birlikten oluşan devletin güvenlik gücü yardımıyla kullanmıştır. Uluslararası askeri güç verilerine göre Mısır Silahlı Kuvvetleri askeri güç ve yetenekleri açısından Afrika kıtasının en güçlü askeri gücü konumundadır. Merkezi, stratejik konumuyla yakın ve orta doğuda hakim bir konuma sahiptir. Ordunun bakımı ve inşasına her yıl 2,5 milyar dolardan fazla para harcanmaktadır. Bunun 1,3 milyar dolarlık kısmı Süveyş Kanalı'na yakınlığı nedeniyle stratejik öneme sahip limanlar olan Port Said, Süveyş ve Hurgada limanlarında deniz üssü bulunduran ABD'den gelen askeri yardımlarla finanse edilmektedir. Mısır İçişleri Bakanlığına bağlı güvenlik güçleri orduyu tamamlayıcı bir rol üstlenmemekte aksine ona karşı bir denge unsuru oluşturmaktadır. Bunun

yansıması devrim sırasında da açıkça görülmüştür. Askeri yönetim göstericilerin yanında yer alırken, güvenlik güçleri rejime sadık kalmıştır (Koçak, 2013: 8).

Mısır'da Müslüman ve Hristiyan toplumlarının bir arada yaşamı 2010'lu yıllarda giderek çatışmalı bir hal almıştır. Panarabizm ve Batı etkilerinin güçlü bir şekilde hissedildiği 1950'li ve 60'lı yıllarda dinsel farklılıklar giderek yerini birleştirici Arap ulusal gururuna bırakmıştır. Ancak devlet gücünün Müslüman Kardeşlere yönelik uzun süredir devam eden kısıtlayıcı tavrı bunu geriye itmiştir. Çeşitli dini guruplar devletin iktidar iddiasına rakip olarak görülmüştür. 1980'lerden bu yana dindarlığın yeniden canlanması Hristiyanların kamusal hayattan dışlanmasını artırmış ve özellikle şiddetli çatışmalara yol açmıştır. Suudi Arabistan'a işçi göçünün ardından Mısırdaki yayılan vehhabiliğin güçlü etkisiyle ilişkili müslüman çoğunluklu toplumun giderek İslamlaşması pan-milliyetçilik girişiminin başarısızlığına bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Mübarek döneminde Mısır ekonomisi kısmen açılmıştır. İlk, Irak'ın Kuveyt'i işgaline karşı çıkarak çok uluslu gücün yanında yer almış; buna karşılık Amerika Birleşik Devletleri'ne olan borcunun yaklaşık 7 milyar dolarlık kısmı silinmiştir. Daha sonra çeşitli, uluslararası örgütlerin ve bağışçıların taleplerini karşılayabilmek için özel sektör lehine kademeli bir serbestleşme süreci başlatılmıştır. Ancak bundan sadece birkaç Mısırlı oligark yararlanmıştır. Ekonominin büyümesine rağmen her yıl işgücü piyasasına giren çok sayıda Mısırlı gencin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemiştir. Mısır'ın nüfusu son 25 yılda büyük bir demografik değişim geçirmiştir. Mısır'ın nüfusu hızlı bir biçimde artmaktadır ve şu an Arap dünyasının en kalabalık ülkesi konumundadır. 1985'de 50 milyon olan nüfusun 2011'de 80 milyonu aşması Şubat 2011'deki devrimin zemini oluşturan bir dizi soruna yol açmıştır. Demografik yapıdaki bu değişim resmi rakamlarla %9 düzeyinde yüksek bir işsizliğe yol açmıştır. Bu rakamın neredeyse %90'nını 30 yaş altı genç nüfus oluşturmuştur. Genç nüfus yoğunluğu işgücü piyasasına baskıyı artırmıştır. Gelecek kaygısı taşıyan ve eğitimlerini tamamladıktan sonra nitelikli iş bulamama sorunu ile karşı karşıya kalan akademik camiada bu durumdan giderek daha fazla etkilenmiştir. Birçoğu ailelerini maddi olarak desteklemek ve geçimlerini sağlamak için birden fazla işte çalışmak zorunda kalmıştır. Durum daha da kötüleşmiş ve Mısır nüfusunun %40'ndan fazlası yoksulluk sınırı altında yaşamak zorunda kalmıştır. Halk artan enerji ve gıda fiyatlarından giderek daha fazla etkilenmiş, bölgesel gıda üretiminin sınırları giderek daha fazla zorlanmıştır. Buğday ithalatına olan yüksek bağımlılık 2010-2011 yılı içinde ekmek fiyatlarında %30'un üzerinde bir artışa yol açmıştır. Gelirin ortalama %60'ının gıdaya harcandığı Mısır gibi bir ülkede bu durum o kadar endişe verici bir gelişme olmuştur ki hükümet

tarafından ekmek fiyatına sübvansiyon sağlanmıştır. Ülkedeki yaygın yolsuzluk toplumun yoksul kesimlerinin mali kaynakları üzerinde ek bir baskı yaratmıştır. Bu, günlük yaşamda devletin bütün kurumlarına sirayet etmiş hatta okullar ve üniversiteler bile bundan etkilenmiştir. Özellikle polislerin keyfi cezaları Mısırlıların hayatını zorlaştırmıştır. Mübarek ailesi ve hükümet destekçileri de büyük ölçüde yolsuzluğa karışmıştır. Devlet ihaleleri defalarca Mübarek ailesi üyelerine verilmiştir. Aile üyeleri özelleştirme ve devlete ait arazilerin satışı yöntemi ile zenginleşmişlerdir. Bunun sonucunda giderek yoksullaşan halk pahasına milyar dolarlık Mübarek ailesi, arkadaş çevresi ve onların aileleri ortaya çıkmıştır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yolsuzluk algılama indeksine göre Mısır ortalamasının üzerinde yolsuzluk algısı yüksek olarak derecelendirmiş, ülkeyi bölgedeki 22. sıradaki Katar, 49. sıradaki Ürdün, 89. sıradaki Fas gibi diğer ülkelerin çok gerisinde 98. sıraya yerleştirmiştir. Bu durum halkın devrim arzusu açısından belirleyici olmuştur. Ekonomik büyüme ve özel sektörün giderek artan katılımı neredeyse yalnızca Mübarek'in yakın çevresindeki küçük bir seçkinler gurubunun işine yaramıştır. Mısırlıların büyük çoğunluğunun siyasi sürece ve karar alma süreçlerine katılamaması, bir yandan değişim isteğinin, diğer yandan da bu konudaki iradenin artmasına ve sonuçta kritik bir kitleye ulaşmasına yol açmıştır.

2.2 MISIR DEVRİMİ'NE GİDEN SÜREÇ

Devrime giden yolda farklı sebeplerden ötürü durum daha da kötüleşmiştir. Şubat 2005'te Anayasanın 76. maddesinin değiştirilmesi aynı yıl yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilk kez birden fazla adayın yer almasına izin vermiştir. Eylül 2005'te Câd partisinin adayı ve kurucusu Eymen Nur'un oyların %7,8'ini almayı başarması muhalefet için kısmi bir başarı olmuştur. Kısa bir süre sonra evrakta sahtecilik suçlamasıyla yargılanmış ve beş yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu cezanın üç yılını yatmıştır. Mübarek oy kullanan seçmenlerin %88,7'sinin oylarını alarak yeniden altı yıllığına Cumhurbaşkanı olmuştur. Aralık 2005'te yapılan parlamento seçimlerinde Müslüman Kardeşler ilk kez bağımsız aday olarak meclis koltuk sayısının %20'sini kazanmış ve en güçlü muhalefet haline gelmiştir. Müslüman Kardeşler Mısır toplumunun geniş kesimleri tarafından büyük bir ilgi görmektedir. 1928 yılında Mısır'da Hasan el Bennâ tarafından kurulan örgüt 1970'lerde İslami Cihad Hareketi gibi militan kollardan uzaklaşmış olsa da bugün hala resmi olarak yasaklı durumdadır. Müslüman Kardeşlerin 1928'de kurulmasından bu yana Cezayir, Tunus, Suriye ve Filistin gibi diğer ülkelerde de çeşitli kolları kurulmuştur. Müslüman Kardeşlerin Mısır'daki toplumsal desteği öncelikle hükümetin ihmal ettiği sosyal ve toplumsal yaşamdaki

boşlukları dolduran hayırseverlik faaliyetlerine dayanmıştır. 2010 yılındaki parlamento seçimlerinde büyük bir manipülasyon yaşanmıştır. Halkın oy kullanma merkezlerine girmesi güç kullanılarak engellenmiştir. Güvenlik güçleri ile çıkan çatışmada 4 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca seçim sırasında oyların satın alınmasından baskıyla iktidar partisine oy verilmesine, sandıklarda Ulusal Demokratik Parti temsilcilerini görevlendirip oyları değiştirmeden, muhalif adaylara yönelik kullanılan oyların yok edilmesine birçok farklı usulsüzlüklerin gerçekleştiğine dair haber gelmiştir. Muhalefet Partileri seçim öncesinde bu tür bir seçim manipülasyonu beklentisiyle boykot kararı almıştır. Boykot, oy kullanmaya gitmeme ve seçim sürecindeki manipülasyon oy katılımının yalnızca %25'te kalmasına ve Ulusal Demokratik Partinin ezici bir zafer kazanmasına yol açmıştır. Müslüman Kardeşler sadece bir sandalye kazanabilmiş ve diğer muhalafet partileri de ağır kayıplar yaşamıştır. Mübarek hükümeti üçte iki çoğunluk elde ederek Anayasa değişikliği üzerinde tam yetki sahibi olmuştur.

Bu öngörüyle 2010 yılında seçimler öncesinde Mısırlı Nobel ödülü sahibi Muhammed el-Barâde'î etrafında seçim reformu yapılması ve Barâde'î'nin rakip aday olarak gösterilmesi için bir imza kampanyası başlatan Hareket-i Tağyîr yani Değişim Hareketi kurulmuştur. Cumhurbaşkanı Mübarek'in oğlu Cemal Mübarek'te siyasi gelişmelerin merkezinde yer almış, Ulusal Demokratik Parti'nin genel sekreterliği görevini devralmıştır. Bunun üzerine halk arasında sesler yükselmeye başlamış; Mübarek'in Suriye örneğinde olduğu gibi iktidarı oğlu Cemal'e bırakma isteği yönündeki endişelerini dile getirmişlerdir (Tandoğan, 2013: 1). Bu, 2004 yılında Kifaye Hareketin ilk Mübarek karşıtı gösterilerinin nedenlerinden biri olmuştur. Barış yanlısı hareket 2000 yılında İkinci İntifada diğer adıyla Aksa İntifadası'na yanıt olarak şekil bulmuş ve 2003 yılında Irak'ın işgaline karşı düzenlediği gösterilerle destek kazanmıştır. 6 Nisan 2008'de Mısır'ın Mahalle kentindeki en büyük tekstil fabrikasında çalışan 27 bin'den fazla tekstil işçisinin düşük ücret ve artan gıda fiyatlarına karşı grevine destek olmak için sosyal medya aracılığıyla örgütlenen başka bir hareket daha kurulmuştur. İki Câd Parti'si üyesi tarafından kurulan 6 Nisan Hareketi kısa sürede Facebook'ta 87 bin'i aşkın takipçiye ulaşmıştır. Devrimden birkaç ay önce ülke genelinde grev dalgaları yaşanmış bu kez inşaat, gıda ve ulaştırma sektörlerinin yanı sıra çeşitli bakanlıkları da içine almıştır. Durumlarına dikkat çekmek için etkilenenler, haftalarca parlamento binası önünde kamp kurmuşlar ancak başarılı olamamışlardır.

Devrimin itici güçlerinden biri Haziran 2010'da bir liman kenti olan İskenderiye'de 28 yaşındaki Halit Said'in vahşice öldürülmesine verilmek istenen bir yanıt olmuştur. Genç blog yazarı Halit Said bir internet kafede otururken iki polis memuru içeri girerek ondan evraklarını istemiştir. Kısa bir süre sonra onu yaka paça kapıya sürükleyip döverek öldürmüşlerdir. Tanınmayacak hale gelen cesedi internet kafenin önüne bırakılmıştır. Cumhuriyet Savcılığı soruşturma sonucunda Said'in uyuşturucu ticareti yaptığı sırada iki polis memuru tarafından yakalandığını daha sonra bir paketi yuttuğunu ve bunun sonucunda boğularak hayatını kaybettiğini belirtmiştir. Said'in cansız bedeninin fotoğrafı internette yayılmış ve dünya çapında kamuoyu oluşturmuştur. Çeşitli insan hakları örgütleri tarafından tutulan ailenin avukatları, bağımsız bir soruşturma yapılmasını talep ederek yeni bir soruşturma yapılmasını sağlamışlarsa da sonuç öncesinden farklılık göstermemiştir. Uluslararası baskılar sonucu iki polis memuru 27 Temmuz 2010'da tutuklanarak yargılanmıştır. Dava defalarca ertelenmiştir. İddianame en fazla bir yıl hapis cezası gerektiren fiziksel güç ve vahşet kullanmak suretiyle hukuka aykırı bir tutuklama olmuştur. Failleri koruyan polis ve devletin keyfiliğine karşı bir protesto işareti olarak genç Mısırlılar tarafından facebookta Halit Said'in kaderiyle özleşen ve ismini taşıyan Hepimiz Halit Said'iz adlı bir dayanışma hareketi kurulmuştur. Said Arap devriminin sembolü haline gelmiştir. Facebookta hareketi binlerce kişi desteklemiştir (Koçak, 2013: 25).

Bu dönemde Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki gergin ilişkiler giderek çatışmalı bir hal almıştır. 2010 yılında Yukarı Mısır'da Nag Hammâdi kasabasında sekiz Kıpti, bir önceki yıl bir Hristiyan tarafından Müslüman bir kıza tecavüz edilmesinin intikamı olarak kiliseden ayrılırken vurularak öldürülmüştür. Bunun sonucunda iki dini grup arasında karşılıklı çatışmalar yaşanmıştır. 1 Ocak 2011'de yeni yıl ayini sonrasında, kilise girişinin önünde bir arabada bomba patlatılmak suretiyle İskenderiye'deki Kıpti Azizler Kilisesi'ne ciddi bir saldırı gerçekleştirilmiştir. Saldırı ayinin sona ermesinin ardından kiliseden çıkan Kıpti insanlara yönelik düzenlenmiştir. Saldırı sonucunda 23 insan ölmüş, 97 kişi yaralanmıştır. Kilise ve bitişiğindeki camii büyük hasar görmüştür. Saldırganların ilk etapta el-Kâide'ye yakın yerel bir terör örgütü üyesi oldukları iddia edilmiştir. Daha sonra saldırganların yurt dışından geldiği söylenmiştir. Bu arada İngiliz istihbaratından, eski İçişleri Bakanı Habib el-'Adli'nin, hükümetin muhalefete yönelik baskıcı eylemlerini meşrulaştırmak amacıyla saldırıya bizzat kendisinin karıştığı bilgisi gelmiştir. Saldırının hemen ardından Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında çatışmalar yaşanmış, polis iki gurubu göz yaşartıcı gaz kullanarak ayırmıştır. Ancak ertesi gün durum değişmiş, Müslümanlar ile

Kıpti yurttaşlar dayanışma içerisinde Mısır halkının birliğini simgeleyen hilal ve haçın birlikte resmedildiği 1919 devriminin bayrağı altında birlikte gösteri yapmışlardır. Bu sembolizm devrim sırasında da devam etmiş, göstericiler Mübarek hükümetine karşı hilal ve haçın iç içe geçtiği pankartlarla gösteri yapmışlardır. Dolayısıyla Mısırdaki devrim tamamen ön görülemez değildi. Daha önce de birçok gösteri yapılmış ama bunlar çok yerel kalmış ya da belirli çıkar gurubuyla sınırlı kalarak daha geniş kitlelere yayılamamıştır. Mübarek hükümeti nüfusun büyük bir bölümünü ancak hayatta kalmaya yetecek bir geçim düzeyinde tutma konusunda ustalık göstermiştir. Rejime başkaldırarak geçim kaynağını kaybetme ve ailesini felakete sürükleme korkusu insanları onlarca yıl sus pus etmiştir. Ancak özellikle demografik faktörler nedeniyle yaşam koşullarının hızla kötüleşmesi, Mübarek döneminin sona ermesini isteyenlerin seslerinin yükselmesine neden olmuştur.

İlk gösteriler başlamadan bir hafta önce Müslüman Kardeşler Tunus'tan çıkan devrim kıvılcımının yayılabileceği uyarısında bulunmuş ve hükümete on maddelik bir planla kapsamlı reformlar yapması çağrısı yapmış ancak bu çağrı dikkate alınmamıştır. Reform talepleri arasında olağanüstü halin kaldırılması, demokratik seçimler için Anayasa değişikliği kapsamında Meclis'in feshedilmesi, örgütlenme ve basın özgürlüğünün güvence altına alınması, siyasi tutukluların serbest bırakılması yer almıştır. Ayrıca kamu mallarını zimmete geçirenlerin hesap vermesinin sağlanması istenmiştir.

2.3 Mısır'da Devrimi Tetikleyen Etkenler Ve Aktörler

Mısır devriminin doğrudan tetikleyicisi Mısırdaki protestoların öncesinde Tunus'taki olaylar olmuştur. Haftalarca süren protestoların ardından Tunuslular Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin bin Ali'yi istifaya zorlamayı başarmıştır. Tunus devriminin başarısı muhtemelen Mısırdaki barut fıçısının patlamasına sebep olan kıvılcım olmuştur. Mısırlılar onlarca yıl giderek kötüleşen yaşam koşullarına katlanmalarına neden olan korkularından sıyrılmışlardır. Tunus, yerleşik bir rejimin bir gecede devrilemeyeceğini göstermiş ve Mısırlı göstericilere tüm olumsuzluklara rağmen hedeflerine sadık kalma gücü vermiştir. Mısırdaki devrim, 6 Nisan Hareketi, Hepimiz Halit Said'iz, Kifâye, Değişim Hareketi ve Müslüman Kardeşlerin Facebookta “Öfke Günü” çağrısına destek vermesiyle 25 Ocak 2011'de başlamıştır. Beklentilerin aksine on binlerce kişi çağrıya yanıt vermiş sadece o gün 15 bin gösterici devrimin merkezi olacak Kahire'deki Tahrir Meydanını doldurmuştur. Polis göstericilere karşı tazyikli su ve göz yaşartıcı gaz kullanmıştır. İlk günkü

olaylarda üç kişi hayatını kaybetmiştir. Gösteri yasağına rağmen sonraki iki gün boyunca polisler çatışmalar yaşanmıştır. Süveyş kentinde önceki gün öldürülen göstericileri anma töreninin yasaklanması üzerine polis karakolu ateşe verilmiştir. Facebook ve twitter üzerinden cuma namazı sonrası kitlesel protestoların devam etmesi çağrıları yapılmıştır. Özellikle devrimin ilk dönemlerinde genç göstericilerin örgütlenmesi ve iletişimi için internetteki sosyal ağlar önemli bir mecra haline almıştır (Telli, 2012: 79). Dolayısıyla örgütlenme ve ağlaşmanın önüne geçmek için hükümet, internet ve cep telefonu şebeke ağının büyük bir bölümünü kesmiştir. Büyük şehirlerde cuma namazı için toplanma yasaklanmıştır. Ancak yine de öğle saatlerinde Kahire ve diğer kentlerde yüzbinlerce kişi cumhurbaşkanının istifasını talep etmek için sokaklara dökülmüştür. Polis göstericilere aşırı sert müdahalelerde bulunmuştur. Kalabalık, göz yaşartıcı gaz ve tazyikli suyla dağıtılmaya çalışılmış polis job ve plastik mermilerle direnişçilere müdahale etmiştir. 28 Ocak akşamı ve ertesi gece şiddet tırmanmış, sokağa çıkma yasağına rağmen protestolar devam etmiştir.

Bazı göstericiler Ulusal Demokrat Parti binasına ulaşmayı başarmış ve binayı ateşe vermiştir. Bunun üzerine Mübarek, polisi büyük oranda geri çekme kararı almış ve polisin yerine ordunun tanklarla Kahire'ye girmesini emretmiştir. Ordunun göstericilerin yanında mı yer alacağı yoksa silahlı kuvvetlerin başkomutanı olan Cumhurbaşkanı'na mı bağlılık göstereceği ilerleyen günlerde belirsizliğini korumuştur. Ertesi gün sokaklarda ne polis ne de güvenlik güçleri yer almıştır. Çetelerin iş yerlerine ve şahıslara yönelik saldırıları artarken hastaneler de bu saldırıların hedefi olmuştur. Kahire'deki Mısır Müzesinin yağmalanması sırasında değerli antik Mısır müze eserleri tahrip edilmiştir. Yağmacıların işleri bakanlığı tarafından anarşi koşulları yaratarak halka diz çöktürmekle görevlendirilen polis memurları ve güvenlik görevlileri olduğu yönünde söylentiler ortaya atılmıştır. Ordunun aktif olarak müdahale etmeme kararının ardından mahalle milisleri kurularak mahallelerde devriye atılmış ve sokak kontrol noktaları kurulmuştur. Mübarek'in bu gelişmelere karşı reaksiyonu büyük ölçüde eksik kalmıştır. Ne göstericilerin ekonomik taleplerini hızlı ve gerçek manada karşılamaya çalışmış ne de istifa etmesi yönündeki ana isteği yerine getirmiştir. Bunun yerine iktidarı sırasında ilk kez bir başkan yardımcısı atamıştır. Mübarek'in seçimi, istifasına kadar muhalefetle ilk kez müzakereleri yürüten ve medyada Mübarek hükümetini temsil eden Mısır gizli servisinin şefi Ömer Süleyman'dan yana olmuştur. Ömer Süleyman da Mübarek gibi askeri bir kariyere sahipti, 1986'da askeri istihbarata ve 1993'te Mısır istihbarat servisinin başına geçmiştir. Bu servis doğrudan cumhurbaşkanına bağlı olduğundan Süleyman ve

Mübarek çok yakın olmuşlardır. Süleyman, 1995 Afrika Zirvesi'nde Mübarek'in teröristlerin saldırısından kurtulmasını, limuzinini zırhlı bir araçla değiştirerek sağlamasıyla cumhurbaşkanının en yakını haline gelmiştir. Öngörülemeyen gelişmeler büyükelçilikler, konsolosluklar ve çok sayıda yabancı şirketin çalışanlarını ülkelerine geri çağırımlarına yol açmıştır. Şehirlerdeki muharebe tank sayısı önemli ölçüde artırılırken ordu da Kızıl Denizdeki tatil bölgelerine doğru ilerleyişini sürdürmüştür. ABD ve Türkiye'nin yanı sıra Avrupa ülkeleri de seyahat uyarıları yaparak vatandaşlarını özel uçak seferleri ile ülkelerine taşıma kararı almıştır. Göstericilerin umut bağladığı Mısır ordusu kısa sürede devrimin en önemli aktörü haline gelmiştir (Öztekin, 2021: 79). Mısır ordu sözcüsü ordunun göstericilerin taleplerini bildiğini ve onlara karşı şiddet kullanmayacağını duyurmuştur. Ordunun kararı büyük coşkuyla karşılanırken o günden sonra "Ordu ve millet birdir" sloganları atılmaya başlanmıştır.

Ordunun Mübarek hükümetinden ayrı tutulmasının tek nedeni toplumdaki köklü geçmişi değil aynı zamanda Mübarek'in kişiliği olmuştur. Kariyerine askeriyede başlamış olmasına rağmen artık özgür subaylar sınıfının bir üyesi olmayı değil siyasi liderliği tercih etmiştir. Orduyu da yanlarına alan göstericiler, 1 Şubat Salı günü "Milyonların yürüyüşü" çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıya sadece Kahire'de iki milyon kişi kulak vermiştir. Akşam saatlerinde büyük bir kalabalık cumhurbaşkanının ilan edilen konuşmasını dev ekranlardan izlemek için Tahrir meydanında toplanmış, istifa etmesi beklenmiştir. Ancak bu umutlar suya düşmüştür: Mübarek sadece bir başka dönem için aday olmayacağını ve muhalefetle görüşmeye hazır olduğunu açıklamıştır. Bu açıklamanın ardından göstericiler arasındaki umutlu hava hemen değişmiştir. Ordunun taleplerin duyulduğu ve gösterilerin sona ermesi gerektiği yönündeki ısrarına rağmen göstericiler Tahrir meydanında kalmaya devam etmiştir. Mübarek'in derhal istifası, meclisi feshetmesi, anayasa değişikliği ve yeni seçimleri yapacak bir geçiş hükümetini ataması yönündeki taleplerini ısrarla yinelemişlerdir. Niyetini ortaya koymak için Mübarek ertesi gün parlamentoyu feshetmiş, sokağa çıkma yasağı kısıtlanmış, internet ve telefon hizmetlerinin çoğu tekrar sağlanır hale getirilmiştir. Ordu, Tahrir Meydanı'nda göstericilerin yanında kalmış ancak daha önceki günlerdeki gibi göstericileri rejim yanlılarının saldırılarından korumak için Tahrir Meydanı girişlerinde yapılan kimlik kontrollerinde yer almamıştır. O gün öğleden sonra, rejim destekçilerinin göstericilerin işgal ettiği Tahrir Meydanı'na bıçak, taş ve sopalarla akın etmesiyle kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Atlı ve develi süvarilerin kırbaç ve pala ile göstericileri yere serdiği görülmüştür (Kurun,2019: 1026). Saldırıları karşısında şaşkına dönen çok sayıda kişi kaçmaya çalışmış ancak saldırganlar

tarafından geri püskürtülmüşlerdir. Askerlere müdahale etmemeleri emredildiğinden tanklarında büyük ölçüde hareketsiz kalmışlar ve ara sıra uyarı ateşi açmışlardır. Önceki günlerde kimlik kontrolleri nedeniyle tamamen silahsız olan göstericiler, buldukları şişeler ve söktükleri kaldırım taşlarıyla kendilerini savunmuştur. Öğleden sonraki çıkan çatışmalarda 13 kişi hayatını kaybetmiş, 1500'den fazla yaralı ise gönüllüler ve doktorlar tarafından sahra hastanesine dönüştürülen çevredeki camilerde tedavi altına alınmıştır. Rejim destekçileri tarafından sürekli avlanan yabancı medya temsilcileri otellerini terk etmek zorunda kalmıştır. Şiddetin 2 Şubat'ta patlak vermesinden bu yana 70 kişinin tutuklandığı bildirilmiştir. Bir gazeteci keskin nişancı tarafından öldürülmüştür. Önceki günkü yaşanan olaylara yanıt olarak göstericiler, kendilerini daha fazla saldırıdan korumak için 3 Şubat'ta Tahrir Meydanı etrafına barikatlar kurmuştur. Yine de muhaliflere yönelik sürekli saldırılar yaşanmış: çok sayıda molotofkokteyli atıldığı ve çevredeki evlerden hedefli atışlar yapıldığı bildirilmiştir. Ordunun meydanı dikenli tellerle kordon altına alması ve göstericileri koruma çabalarını artırmasının ardından sonraki günlerde Tahrir Meydanı işgalcileri mevcut durumlarını muhafaza etmeye çalışmışlar, sonraki günlerde de aynı durumda kalmaya hazırlanmışlardır. Başta Müslüman Kardeşler olmak üzere özel şahıs ve örgütler, gıda, çadır ve hijyen için gerekli olan koşulların sağlanması ve korunması için altyapı oluşturmuşlardır.

Her iki dinin mensuplarının ibadet sırasında birbirlerini korumaları nedeniyle dinler arası dayanışmanın sık sık görüldüğü görüntüler yaşanmıştır. Bazıları, Mısır ulusunun altında iki dinin bir arada yaşamasının sembolü olarak ellerinde haç ve Kuran-ı Kerim tutmuşlardır. Siyaset sahnesinde rejimin seçenekleri en aza indirilmiştir. Başlangıçta hükümetin şiddetle ayaklanmayı bastırabileceğinden endişelenilse de ordunun göstericilerle dayanışmalarını ortaya koymasının ardından iktidardakilerin başka bir yol bulması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Mübarek'in bazı tavizler vererek protesto hareketini sonlandırma ikna çabalarına rağmen protestolar sona ermemiştir. Süleyman, 6 Şubat'ta muhalefet partileri ve gençlik hareketlerinin temsilcilerinin yanı sıra Kıpti iş adamı Necip Saviris, Muhammed el- Barâde'î'nin temsilcisi ve Müslüman Kardeşler destekçilerini, Eylül ayında yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili anayasa değişikliklerini görüşmek üzere bir komite kurmak amacıyla davet etmiştir. Bu komite daha sonra "Akil Adamlar" olarak tanınmıştır. Cemal Mübarek, Ulusal Demokrat Parti Genel Sekreterliği görevinden alınmıştır. Yerine, göreve başladıktan bir haftadan kısa bir süre sonra genel sekterlik görevinden ve partiden istifa eden Hüsam Bedrâvî getirilmiştir. Bedrâvî, Ulusal

Demokrat Parti içinde reformcu olarak biliniyordu ve göreve getirilmesi göstericiler tarafından bir taviz olarak görülmüştür. Mübarek, ilerleyen günlerde cumhurbaşkanlığı adaylığını kolaylaştıracak ve dönem sınırlaması getirecek bir anayasa değişikliği taslağı hazırlamak üzere 11 yargıçtan oluşan bir komite toplamıştır. Bu, göstericilerin taleplerinin ilkinin yerine getirmiştir. Ancak protestolar yine de sona ermemiştir. Halk, Mübarek'in derhal istifa etmesini talep etmeye devam etmiştir. Hükümetin göstericilere yönelik şiddetli müdahalesi çok sayıda can kaybına yol açmıştır. Resmî rakamlara göre protestolar sırasında rejimin elinden 846 kişi hayatını kaybetmiş ve 6 bin 467 kişi yaralanmıştır (Güçtürk, 2016: 33).

Hükümet gösterilerin ilk günlerinde taviz vermeyi kabul etmiş olsaydı, muhtemelen protesto hareketinin geniş bir kitleye ulaşmasını engelleyebilir ve eylemcileri bölebilirdi. Göstericilerin çoğunluğuna göre taviz vermeyecekleri açıktı. Özellikle Mübarek'ten başka bir cumhurbaşkanının yönetimi altında yaşamamış olan genç nesil göstericiler, ilk kez devrim hareketi aracılığıyla siyasi olarak aktif hale gelmişlerdir. Hükümeti devirerek ve sistemi değiştirerek kendileri ve çocukları için daha iyi bir gelecek yaratabileceklerini ummuşlardır. İstifanın öncesindeki günlerde müzakerelerin durma noktasına gelmesi, belirsizliğe yol açmıştır. Fakat kısa bir süre sonra 10 ve 11 Şubat'ta rejim hızlı ve büyük ölçüde barışçıl bir şekilde sona ermiştir. Direnişin 17. gününde Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi, Başkomutanları Hüsnü Mübarek olmadan tekrar toplanmış ve gösteri hareketinin taleplerini meşru ilan etmiştir. Bu durum askeri elitler ile Mübarek arasında ciddi bir kopuşun olduğuna işaret etmiş, böylece Mübarek'in istifasının yakın olduğu yönündeki söylentiler artmıştır. Ancak Mübarek, 10 Şubat akşamı televizyondan yaptığı konuşmada beklendiği gibi istifa etmemiş, önce kendi hatalarını kabul etmiş ve göstericilerin öldürülmesinden sorumlu olanların yargılanacağını güvencesini vermiştir. Üstelik bazı yetkilerini yardımcısı Süleyman'a devretmiştir. Ancak cumhurbaşkanlığı görevini bırakmayacağını yinelemiştir. Olağanüstü hal yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Tahrir Meydanı'ndaki daha önceki coşkulu hava bir anda değişmiştir. Öfkeli kalabalık protesto sloganları atarak başkanlık sarayına doğru yürümüştür. Direnişin başlangıcından bu yana 11 Şubat için en büyük gösteri çağrısı yapılmıştır. Yüksek Askeri Konsey sabah yeniden toplanmıştır. Mübarek, önceki Başbakan Ahmed Şefik'in istifasının ardından hükümet ile muhalefet arasında arabuluculuk yapmak üzere Akil Adamlar üyelerinden birinin görevi devralacağını duyurmuştur. Aynı gün, 'İsâm Abdülaziz Şeref'in Mısır Başbakanı olarak atanması, muhalefet hareketinin büyük kesimleri tarafından olumlu karşılanmıştır (Demir, 2020: 77). Gösterilerin 18'inci günü öğle saatlerinde Tahrir Meydanı'nda ve

ara sokaklarda bir milyona yakın insan toplanmıştır. Mısır'ın Mansûre, Mahalle, Tanta, İskenderiye, İsmailiye ve Süveyş gibi diğer şehirlerinde de yüz binlerce kişi sokaklara çıkmıştır. Kahire'de rejim karşıtları Tahrir Meydanı'ndan başlayarak cumhurbaşkanlığı sarayına ve devlet televizyonu binasına yürümüşlerdir. Bu saatlerde dünyanın dikkati Mısır'a çevrilmiştir. Danimarka Başbakanı Lars Lokke Rasmussen, Mübarek'in derhal istifa etmesini talep eden ilk üst düzey Avrupalı siyasetçi olmuştur. Gün içerisinde buna diğer Avrupalı politikacılar da katılmıştır.

Cumhurbaşkanı Mübarek'in nerede olduğuna dair haberlerde spekülasyonlar yapılmış, ülkeden ayrıldığı iddia edilmiştir. İskenderiye ve Kahire'den gelen görüntülerde ordu ve donanmanın gösteri gruplarının etrafında konumlandığı, halka yiyecek ve su sağladığı görülmüştür. Yerel saatle 18.00'da Ömer Süleyman basın karşısına çıkmış, kısa bir konuşma ile Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in istifasını duyurmuştur. Tüm yetkiler Mareşal Hüseyin Tantâvî başkanlığındaki Yüksek Askeri Konsey'e devredilmiştir. Tantâvî'nin uzun bir askeri kariyeri vardır ve 1991'den beri Savunma Bakanı olarak görev yapmıştır. Ancak yaygın olarak Mübarek'in himayesi altında olduğu düşünüldüğü için kişiliği tartışmalı olmuştur. Mübarek'in istifasının ardından Ömer Süleyman ve diğer üst düzey hükümet yetkilileri de görevlerinden istifa etmişlerdir. Mübarek ve ailesinin hesapları dondurulmuştur. Mübarek'e yurt dışına çıkış yasağı konulmuş ve ev hapsine hükmedilmiştir.

3. Bilal Fadl

Tam adı Bilal Muhammed Nâsır Fadl Bâbrîk'tir. Gazeteci, senarist ve yazardır. Babası Yemen'deki Müslüman Kardeşler liderlerinden biri olan Muhammed Nâsır Fadl Bâbrîk'tir, annesi Mısırlıdır. Mısırlı anneden doğan çocuklara Mısır vatandaşlığı vermeyen ve Suzan Mübarek'in baskıları sonucu değişen yasa nedeniyle Mısır vatandaşlığını 2000 yılında almıştır. Hem Yemen hem Mısır vatandaşıdır. 5 Eylül 1974 yılında Kahire'nin Menşiyetü'l-Bekrî ilçesinde doğmuş, çocukluğunu İskenderiye'de Muharrem Beg mahallesinde geçirmiştir. 1995 yılında Kahire Üniversitesi Medya ve Kitle İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünü onur derecesiyle tamamlamıştır. Üniversitede tanıştığı araştırmacı yazar Dâlya Yûsuf ile ikinci evliliğini yapmıştır. İki kız ve bir erkek çocuk babasıdır.

Hayalindeki kariyer planında hep yönetmenlik olan fakat ailesi izin vermediği için gazetecilik okuyan Fadl kendi ifadesiyle; "Gazetecilik ve senaristlik kariyerimde tesadüfün büyük bir rol oynadığını düşünüyorum. Üniversite öğrencisiyken gazetelerde yazmaya başladığımda, Rûzu'l-

Yûsif gazetecisi Celâl Eissa ile hikâyelerimden biri için röportaj yapmıştım. Kişiliğimi o kadar çok beğenmişti ki ekibine katılmamı istedi. 1995'te mezun olduğumda, Eissa beni haftalık ed-Düstûr gazetesinde sağ kolu yaptı ve gazetenin başarısı gazetecilik tarihini değiştirdi. ed-Düstûr bana erken başarının tadını ve Mısır toplumundaki birçok kapının anahtarını verdi, ancak sinema hala hayalimdi” (Allam, 2004).

1998'de ikinci kez kapatılana kadar Rûzu'l-Yûsif ve ed-Düstûr gazetelerinde editöre mektuplar sayfasında gazeteci olarak çalışmıştır. Bu gazetelerde halkın sorunları hakkında yazmaya başlar, baskı altında olan insanları tanır ve çalıştığı sürede araştırma yazıları ve makaleler de yazmıştır. Adı geçen gazeteler dışında Mısır'da el-Kevâkib, Sabahu'l-Hayr, el-Musavvir, el-Hilâl ve el-Usbû' gibi gazete ve dergilerde yazmıştır. Art Televizyon kanalında program tasarımcısı olarak, ardından Kahire'deki MBC yayın kuruluşu ofisinde müdür yardımcısı olarak çalışmıştır. Mısır'da el-Cîl gazetesinin editörlüğünü yapmış ve kültür bakanlığı tarafından yayınlanan el-Kâhire gazetesinde yönetici olarak görev almıştır. Bir dönem gazeteciliğe ara verir, 2001 yılında ilk senaryosunu yazmaya başlar. 2005 yılında yeniden açılan ed-Düstûr gazetesinde yazılarına devam eder. el-Kalemîn adı altında haftalık bir yayın dizisi yayınlar ve yazılarında mevcut siyasi durumu sert bir şekilde eleştirir. 2007 yılında günlük köşe yazıları yazmaya başladıktan birkaç ay sonra tekrar senaryo yazmak için gazete yazarlığını bırakır (Goodreads, t.y., par.1,2).

İlk dizisi Kâptin Hîma 2008 yılında televizyonda yayınlanmıştır. Fadl, 2009 yılında Bultiyya'l-'ayma eseriyle Mısır Ulusal Film Festivalinde toplumsal eleştirel trajikomedî alanında en iyi senaryo ödülünü kazanır. Bu sırada el-Mısru'l-yevm gazetesinde İstibâha başlıklı güncel olaylar hakkında haftalık yazılar yazmaktadır. Bilal Fadl Mısır'da popüler bir kişilik olmasından dolayı sık sık televizyonlarda yer almaktadır. 25 Ocak devriminin aktivistlerinden biri olduğu için et-Tahrîr gibi özel televizyon kanallarında, Fî Medîne adlı programın sunucularından biri olarak yer almıştır. Dream kanalında sunuculuğunu yaptığı Asîru'l-kutup adlı bir programda davetli yazarlar ile kitapları hakkında tartışıp insanları okumaya teşvik etmiştir. Mahmûd Sa'd'ın sunduğu Âhiru'n-nehâr ve Yusrî Fûda'nın sunduğu Âhiru'l-keâm gibi ünlü programlarda röportajlar vermiştir (Bilal Fadl, t.y.). Bu programlar devrimden sonra Mısır'daki mevcut siyasi durumu ve Mısır sokaklarını işgal eden güncel sorunları ele almaktadır. Bilal Fadl bir aktivist ve siyasi eleştirmen olarak özellikle devrimle ilgili durumları analiz etmektedir. Bu yüzden eleştirmenler ve eğitimli kişiler tarafından sık sık saldırıya maruz kalır. Ancak ona göre eleştiri olağandır ve kendisi

için problem teşkil etmemektedir. Ayrıca bu kişilerle ilgilenmediğini, yalnızca sıradan okuyucularla ilgilendiğini çünkü yalnızca onlar için yazdığını da belirtir.

2013 yılında eş-Şurûk gazetesinde Kutu adlı günlük yazı dizisi kaleme almıştır. Aynı yıl karikatürist ‘Amr Silîm ile birlikte Masara adlı güncel olayları alaycı bir şekilde ele alan haftalık deneme yazmıştır. Fadl halen twitter üzerinden güncel meseleleri gençlerle tartışmakta ve kendi yollarını arayıp haklarını alana kadar mücadele etmeleri için onları motive etmeye, cesaretlerini artırmaya çalışmaktadır.

Çalışmaları:

Sinema ve televizyon için özellikle Mısırlı gençler arasında birçoğu popüler olan senaryolar yazmıştır. Senaryoları: 2001 yılında: Harâmiyyetu KGT- Nûfembr; 2004 yılında: Hâletî Feransâ, el-Bâşâ tilmîz, Sâyi‘u bahr; 2005 yılında: Seyyidü’l-‘Âtifi, Ebû ‘Alî, ‘Alî Sibâyisî; 2006 yılında: ‘Avdetü’n-nedle, Viş İcrâm, Keyfe’l-hâl, Fî Mahattati Mısr, Hâhâ ve Tuffâha, Vâhid mine’n-nâs; 2007 yılında: Hâric ‘ala’l-kânûn; 2008 yılında: Baltiyyetü’l-‘Âyme.

Televizyon Dizileri: 2008 yılında: Heymetü eyyâmi’d-dahik ve’d-dumû‘; 2010 yılında: Ehlü Kâyrû, er_Racülü’l- Ğâmid bi selâmetihi; 2011 yılında: Yevmu 18, Ehlü İskenderiyye, Nuktatü’n-nûr; 2012 yılında: Uhtu Terîz, el-Hurûb.

Kitapları: 2005 yılında: Benî bicem:Mecmû‘a kısısiyye; 2007 yılında: Kalemîn:Kitâbü’s-siyâsiyyi’l-sâhir; 2008 yılında: Mâf‘alehu’l- ‘ayn bi’l-meyyit; 2010 yılında: es-Sâkinü’l-asliyyîn li Mısr, Dıhk Mecrûh; 2011 yılında: Hattâ matla‘i’l-fecr, E leyse’s-subhu bi garîb; 2012 yılında: Sittü’l-Hâcce Mısr, Ūskâru’l-muvâlese; 2014 yılında: Fethu batni’t-târîh, Fî Ahdâni’l-kutub, Fî Ūrubâ ve’d-duveli’l-muhtelif; 2021 yılında: Ümmü Mîmî (Bilal Fadl, t.y.).

Mısır devrimi öncesi ve sonrasında kitaplar yazmıştır. Bilal Fadl eserlerinde bir vatandaş olarak özellikle yoksul ve orta sınıf Mısır halkının yaşadığı güncel sorunları gerçekçi ve abartısız bir şekilde ele alır. Kendisi de orta sınıf bir aileden gelmektedir. Kötü sağlık sisteminden yetersiz eğitime, sinema ve televizyondaki düşük kaliteli programlara kadar her şeyi bizzat deneyimlemiştir.

Özellikle de gençleri bilinçlendirmeye çalışır; böylece onların Mısır’ın sorunları üzerine düşüncelerini ve gelecekte çözüm önerileri hakkında kafa yormuş birer vatandaş olarak ülkelerine

olumlu katkı sağlayan bireyler olmalarını arzular. Ferdi olarak Mübarek rejiminin zulmüne karşı olduğunu ifade etmiştir. Enteresandır ki o dönemde hiç tutuklanmamıştır. Mısırda halka adalet ve özgürlük hakkı tanımayan her yöneticiye karşıdır. Eserlerinde Mısırlıların ülkelerinin geleceğini inşa etmek için ülkelerinde güvenli ve rahat bir yaşam isteyen diğer tüm halklar gibi olduklarını önce Mısır halkına sonra dünyaya duyurmayı amaçlamıştır.

4. Sittü'l-Hâcce Mısır

Bilal Fadl eserine neden Sittü'l-Hâcce Mısır adını vermesinin nedeni şu şekilde düşünülebilir: Sitt (ست) Kahire lehçesinde kadın anlamına gelen bir kelimedir. Klasik Arapça'da Hâcce (الحاجة), Hâc (الحاج) kelimesinin dişil halidir. el-Hâc; Mekke'ye hacca giden adam demektir. Mısırda hacca giden insanlar özellikle de kadınlar yaşlıdır. Mısır lehçesinde sanki Mekke'ye hacca gitmiş gibi yaşlı, geleneksel insanlara hitap şekli haline gelmiştir. Bilal Fadl Mısır'ın yüzü olarak yaşlı bir kadını seçmiştir. Yazar bu yaşlı kadının uzun yaşamında neler deneyimlediğini okuyucuya göstermeye çalışmaktadır.

Kitap, Ğâde 'Abdul'âl'ın 'Ayza Etegevviz ve Hâlid el- Hamîsî'inin Taksi eserleri gibi pek çok edebi yeteneğe sahip yazarın kitaplarını yayınlayıp bunları meşhur eden Mısır'ın ünlü yayınevi Daru's-şurûk tarafından yayınlanmıştır (Kitzler, 2012: 53). Bilal Fadl, Sittü'l-Hâcce Mısır adlı kitabının imza töreninde Daru's-şurûk'un kendisini başından beri desteklediğini söylemiştir.

Sittü'l-Hâcce Mısır, 25 Ocak 2011 Mısır devriminden bir yıl sonra yazılmış; din, cinsellik, hükümet, Cumhurbaşkanı ve yakın çevresi ve toplumun eleştirilmesi gibi eski hükümetin yazmayı yasakladığı tabu konuları ele alan, 30 yıldan fazla bir süre Hüsnü Mübarek rejimi yönetimindeki süreci işleyen bir kitaptır. Kitabın konuları arasında yoksulluk ve baskının toplumda nasıl olumsuz değişimlere yol açtığı, etik ve kültürün bu durumdan nasıl etkilendiği, devrimin neden birçok Mısırlıyı uyandırmak ve onlara gerçeği göstermek için gerekli olduğu özet halinde işlenmiştir. Eser aynı zamanda hayatın tüm olumsuz yönlerini, çoğu Mısırlının karşılaştığı ve artık katlanamadığı günlük sorunları ele almaktadır. Özellikle Mısır'daki orta sınıfın günlük yaşamla nasıl yüzleştiği, Mübarek rejimi altındaki Mısır'daki yaşamın gerçekliği anlatılmaktadır. Fadl, devrimde Tahrir Meydanında bizzat bulunmuş, kendi ifadesiyle orada tehlike ve ölümle burun buruna gelmiştir. Eser sadece devrimden önceki dönemi değil, aynı zamanda devrimden sonra ortaya çıkan sorunları da ele alınmaktadır.

Kitap yayınlandığında geçiş hükümeti iktidardadır. Kitapta özellikle Mısırlıların şimdi daha iyi durumda olup olmadıkları sorgulamaktadır. Aslına bakılırsa pek çok Mısırlı bugün hala bu soruyu sormaktadır. Çünkü Cumhurbaşkanı Mübarek'in istifasının üzerinden yıllar geçmesine rağmen olumlu bir gelişme görememekle birlikte ülkede bu güne kadar huzurun sağlanamadığını düşünmektedirler.

Fadl halkın büyük bir kısmının devrimin yetersizliklerinden çoğunlukla devrimi sorumlu tuttıklarını, çünkü devrimden sonra geçiş hükümetiyle halk arasında çok sayıda anlaşmazlık yaşandığını, askeri hükümetin nüfusun büyük bir bölümünü hayal kırıklığına uğrattığını ve göstericilere özellikle kadınlara karşı şiddet ve işkenceyle karşılık verdiğini anlatmaktadır. Mübarek döneminde olduğu gibi insanları korkutarak gösteri yapmalarını engellemeye çalışmaktadırlar. Yazar, devrilen hükümetin de askeri yönetimin de benzer politikalar uygulayarak halkın geleceğe dair umudunu tükettiğini belirtmektedir. Yürütülen benzer politika aynı zamanda halkın devrime kuşkuyla bakmasını, devrime öncelik eden eğitimli sınıfların halka yalan söylediği ve onları yalnızca kendi siyasi amaçları için kullandığı yönünde şüphelerin oluşmasına neden olmuştur. Mısır halkı yönetim şeklinde hiçbir değişiklik görmedikleri için çoğu zaman devrimi lanetlemiş Mısırdaki hayatın kaos ve belirsizlik içinde kalacağına inanmışlardır.

Yazar devrimden bir yıl sonra kitabın okuyucularına hayatlarında hala yukarıda bahsedilen sorunların olup olmadığını sormaktadır. Eğer cevap evet ise devrimin henüz bitmediğini ve tamamlanması için yeni bir devrime ihtiyacı olduğunu yazmaktadır. Yazar kitabı yazma amacını, odak noktasını eserin arka kapağında kısaca şu şekilde belirtmiştir:

“Tüketiciyi Korumak İçin Önemli Bir Giriş

Bu metin devrimden önce mi devrimden sonra mı? Bu kitabı alamaya karar verdiysen, bu soruyu sorma hakkına sahipsin. (İnternette çaldıysan sorma hakkın yok. Sadece indir ve sus, bu arada seni affetmeyeceğim.)

Sorunun cevabına gelince: açıkçası kitabı ne zaman okuyacağını bilmiyorum. Kitabın yayınlandığı yıl ilk baskısında veya bir yıl sonra ya da elli yıl sonra mı okuyacaksın? Kitabı satın alıp almayacağını da bilmiyorum. Kitabı okuduğunda yaşıyor ya da ölü mü olacağım, beni iyi ya da kötü mü anacaksın bilemiyorum. Bilmiyorum buluşmak da kaderdir tıpkı adımlar gibi. Kaderin bu ise kitabı okursun. Kitabı okurken kitapta anlatılan her şeyin artık hayatınızda yer almadığını

hissediyorsanız devrim başarıyla tamamlanmış demektir. Eğer bu açıklamanın hala gerçekliğimizin bir parçası olduğunu hissediyorsanız, o zaman hala bir devrime ihtiyacın olduğuna emin ol... tamamlanmış bir devrime” (Fadl, 2012: 11).

Bilal Fadl önsöz olarak her zaman Âmmîce bir şiir kullanır. Bu kitapta da tipik bir önsöz yerine Mısırlı ünlü sanatçı Salâh Şâhin'in “ ‘Ala ismi Mısır” adlı şiiri bulunmaktadır¹. Bu bölümden sonra giriş bölümü gelmektedir. Akabinde kitap 26 hikâye ile devam etmektedir. Eser, Fadl'ın ed-Düstûr gazetesinde yazdığı makalelerin bir derlemesidir. 2011 devriminden önce, devrimin yaşandığı zaman ve devrimden sonra yazılan makaleler bir araya getirilmiştir. Hikâyeler gerçekliğe dayanmaktadır. Yazar kendi deneyimlerini veya okuyucuların kendisine gönderdiği sorunları içeren yazıları kaleme almıştır.

4.1 Kitabın Dili Ve Üslubu

Ben dili ile yazılmış kitapta, Mısır lehçesi (Âmmîce/ Âmmî dil) ve klasik Arapça (Fushâ/Fasîh dil) birlikte kullanılmıştır. Fushâ, Âmmîceye göre daha azdır. Bilal Fadl gençliğin yazarı ve Mısırlıları karmaşık kelimelere başvurmadan anlatabilen yazar olarak bilinmektedir. Gerçekte yaşanan hikâyelerde gerçekliği ya da özgünlüğü vurgulamak için günlük konuşma dilini kullanmaktadır. Âmmîce aracılığıyla nüfusun büyük bir kısmına ulaşabilmektedir. Yazar, eleştirmenler ve daha eğitilmiş kişiler için değil halk için yazıldığını söylemektedir. Bu yüzden günlük dil onun tercih ettiği araçtır.

Bilal Fadl'ın Âmmîce yazmasının nedeni onu endişelendiren Mısır'daki kötü, ekonomik ve sosyal durumdur. 2011'de Unesco'ya göre nüfusun beşte birinden fazlası yoksulluk sınırının altında yaşamakta ve yetişkinlerin üçte biri okuma yazma bilmemektedir. Kötü bir eğitim sistemi aynı zamanda genel eğitim seviyesinin de düşük olmasına yol açar. Devlet okullarının donanımı yetersizdir: ve yalnızca zenginler özel okulları karşılayabilmektedir. Bu nedenle halkın çoğu ancak okulda öğrenebildikleri klasik Arapçaya çok az hakimdir veya hiç hakim değildir. Böyle olmasına

¹ Salâh Şâhin şiir ve senaryolar yazmış, ressam, karikatürist ve oyuncudur. el-Ehrâm gazetesindeki karikatürleri siyasette büyük bir yankı bulmuştur. 1962 yılında İmam Muhammet el-Ğazâlî'yi bir karikatürle sert bir şekilde eleştirmiş bu da el-Ezher Üniversitesi öğrencilerinin Salâh Şâhin'e karşı protestolar düzenlemelerine yol açmıştır. (Muhammet el-Ğazâlî Ahmet es-Sakkâ 1917-1996 Mısırlı bir İslam âlimidir. Müslüman kardeşler hareketinin bir üyesidir. Mısır ve Suudi Arabistan siyaseti eleştirmiş ve çok sayıda İslami kitap yazmıştır).

karşı eğitimli insanlar ve hatta seçkin üniversitelerin mezunları da Fushâ konuşmakta ve anlamakta zorlanmaktadır (Mehrez, 2010: 102).

Birinci hikâyede “Sabâhik zî vişşek yâ Mısır... Cemîl ve hazîn” (Fadl, 2012; 13-17) yazar, Mısırlıları ve ardından yedi bin yıldan bu yana tıpkı bugünkü gibi bir sabaha uyanan ülkenin dört bir yanındaki Mısırlıları ‘günaydın Mısır’ diyerek selamlamaktadır. Daha sonra Mısırlıların günlük yaşamının bir parçası olan her ayrıntıyı selamlar; “Hayırlı sabahlar. Çayı içilemeyen kahvehanedeki yüksek sesli kahkahaya. Günaydın. Bir parça susamlı krakerli çaya. Günaydın. Sabah namazından sonra Seyyide Nefise Camiindeki sütlü çaya. Günaydın. Aslan ve karısının ağzından bir parça ekmek koparmaya çalışan insanlara...” (Fadl, 2012: 13).

Yazar, okuyucuyu selamlarken Kahire’de herhangi bir günü kamera kaydına alıyormuş gibi canlı, hicivli bir üslup kullanmaktadır. Bu tabloda Mısır’daki yaşamın tüm yönlerini, özellikle halkın çoğunun en basit şeyler için bile her gün nasıl mücadele etmek zorunda kaldıklarını, karşılaştıkları zorlukları, günlük ekmek mücadelesini, iş ve barınma eksikliğini göstermektedir. Aynı zamanda sosyal meselelerden ve hatta eğlenceden de bahseder. Bu bölüm, 10 milyonu aşkın Kahire metropolüne el-Hüseyin ve es-Seyyide gibi gecekondu mahallelerinden Garden City ve el- Ma’adi gibi zenginlerin yaşadığı yerleşim bölgelerine kadar bir tanıtımdır. Fakirlerin sokağındaki sabahla zenginlerin sokağındaki sabah arasındaki farkı dile getirmektedir. İskenderiye’de Ebû Kîr bölgesindeki balıkçıları, Seyyid el-Busîrî ve Ömer bin el-Hattâb caddelerindeki et-tramu’l-esfar tramvayını da selamlamaktadır. Daha sonra yazar Mısır’daki yaşamın olumsuz yönlerinden bahsettiği bölümler ile devam etmektedir.

Hikâyelerin çoğu hiciv, alay, eleştiri tarzında kaleme alınmıştır. Yazar Âmmîce de olduğu gibi Fushâda da şaka yapmaktadır. Yazarak okuyucuya bir şişe içinde bir mesaj gönderdiğini, her okuyucunun metni kendi tarzında okuduğuna inanır. Ayrıca yazarın okuyucunun dikkatini çekmek ve onu ikna etmek için çok fazla fikir ve yaratıcılığa sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Hikâyelerini şu şekilde yapılandırıldığını da söylemiştir: ilginç bir girişin ardından şok edici bir hikâye anlatılır, ardından hikâye ayrıntıları ele alınır ve son nokta ise sert bir eleştiridir. Sittü’l-Hâcce Mısır kitabı da bu şekilde yapılandırılmıştır. Yazar konuları olabildiğince gerçekçi bir biçimde ele almak amacıyla birçok öyküsünde diyalog anlatım tekniğini kullanmıştır. Ayrıca ikinci hikâyede “Yebdû hamiden” (Fadl, 2012; 18-32) olduğu gibi genel olarak bilinen bir şey hakkında yazarken kendisi ve okuyucu arasında bazen kurgusal diyaloglar da ekler: “Ey kara gün. Neden

bana sormadan kanser kliniğine gittin? Şu gerekli sözü söyleyeyim: bütün hastaneler iç karartıcıdır” (Fadl, 2012; 29).

13. hikâye “Tâir ‘ala’t-tarîk” (Fadl, 2012; 87-89) yazar ez-Zegâzîg şehrine giderken rastladığı korkunç bir trafik kazasından bahseder. Yerde yatan cesetler, ambulanslar, polisler ve meraklı izleyiciler vardır. Seyircilerin her biri duydukları kadarıyla olaya dair bir hikâye uydurmaktadır. Yazar bu bölümde empati yaparak Mısırlıların her gün ölümle nasıl yüzleştiklerini anlatır. Her gün için birçok sebep sıralar. Örneğin çocuklar kendileri için oyun alanı olmadığından yalıtımsız elektrik kablolarından ölmektedir. Gençler iş bulmak için yurt dışına kaçak yollara gitmeye çalışırken denizde boğulmaktadır. Hükümet durumu umursamamaktadır. Bu bölümde yazar okuyucuyla konuşur. Bugün seni mutlu etmeye karar verdim. Sen bu sevinci hak ediyorsun. Bölüm boyunca, bazen emir kipinde bir diyalog sürdürmektedir. Örneğin “Bana sorma” (Fadl, 2012; 87), “seni neşelendirmem için bana son bir şans ver” (Fadl, 2012; 88), “tüm bunları sana anlatsam, sana ne katarım?” (Fadl, 2012; 89)

14. hikâye “Karrartu en ekûne rasînan” (Fadl, 2012; 90-93) tamamı yazar ve okuyucu arasındaki diyaloglardan oluşmaktadır. Yazar küfür, hakaret içermeyen siyasi bir makale yazmaya çalışmakta ve okuyucu ile sert kelimeler kullanmadan öfkesini ifade eden sakin bir başlangıcın nasıl yazacağını tartışmaktadır. Fakat ülkenin siyasi durumu onu çok rahatsız eder, duygularını görmezden gelemez ve tekrar sövüp saymaya başlar. Sonunda sakin bir siyasi makale yazmadığı için okuyucularından özür diler.

5. Sittü'l-Hâce Mısır Adlı Hikâye Koleksiyonunun Tahlili

5.1 Sağlık Sistemi

Yazar Mısır’da sağlık sektörünün sorunlu olduğunu belirterek bu problemi birkaç bölümde ele almaktadır. İkinci hikâye “Yebdû hamîden” (Fadl, 2012; 18-32) yazarın kendi annesinin hastalığıyla ilgili bir hikâyedir. Fadl, annesinin hastalığıyla ilgili deneyimleri ile Mısır’daki yolsuzluk ve kötü ekonomik koşulların sağlık sistemini nasıl etkilediğini göstermektedir. Mısırlılar doktora son çare olarak gider. Çünkü fahiş doktor ücretlerini karşılamakta zorlanırlar. Annesi kanser hastasıdır. Doktor masrafları nedeniyle hastalığı kötüleşene kadar halk tıbbına, peygamber tıbbına ve firavun tıbbına güvenmiştir. Hastalığı ciddileşince yazar ile beraber devlet hastanesine gider. Normalde kanser veya kalp hastalıkları gibi ciddi hastalıkların tedavisi için devletten yardım

alınması gerekir. Ama gerçekte hastaneye yatmadan veya ameliyat için randevu almadan önce uzun süre acı çekilmektedir. Fadl, ancak ünlü bir aktörle olan bağlantısının annesine hasta yatağı ayarlayabilmesine yardımcı olduğunu söyler.

Yedinci hikâye “Sittü’l-Hâcce Mısr” (Fadl, 2012; 53-59) gerçek hayatta benzerine sıklıkla karşılaşılan fantastik bir hikâyedir. Yazar burada hayatı boyunca ailesine kendisini feda eden tipik bir Mısırlı anneden bahsetmektedir. Anne felç geçirir. Çocukları ona en kısa sürede yardım etmek ve mümkün olan en iyi tedaviyi sağlamak ister. Medyada çok övgü alan ve iyi bir izlenim bırakan yeni bir devlet hastanesine giderler. Birkaç doktordan farklı teşhisler alınca şok olurlar. Tedavi ise diğer devlet hastanelerindeki kadar kötüdür. “Bir doktor annelerinin bilgisayarlı tomografi taraması yaptırması gerektiğini söyler. Bir diğeri ise kim size onun bilgisayarlı tomografiye ihtiyacı olduğunu söyledi? Der. Bir çalışan onlara boş yatak olmadığını söyler. İkincisi boş yatak bulmak için bağlantılara ihtiyaçları olduğunu söyler. Üçüncüsü etrafa bağırır. Dördüncüsü onları geçiştirmek için umursamaz bir şekilde el hareketleri yapar” (Fadl, 2012; 55). Sonunda annelerini özel ve pahalı bir hastaneye götürürler. Bu sefer doktorlar ve hastane personeli, devlet hastanesinin aksine arkadaş canlısı ve yardımseverdir. Ama oradaki tedavi de iyi değildir. Anne vefat eder. Aile ise hastaneden tıbbi açıklama talep edemez.

On birinci hikâye “Mâ işteğils” (Fadl 76-80) hayatını sekizinci ayına girmeden kaybeden Cumâne adlı bir bebeğin hikâyesidir. Kasım 2006’da çift aort arkı rahatsızlığıyla doğan Cumâne’yi ebeveynleri bir cerraha götürür. Doktor, bebek 6 aylık olduğunda ameliyat olması gerektiğini söyler. el-Asrû’l-ayni’l-Feransavî hastanesindeki ameliyat için on bin cüneyh ücret talep ederler. Fakat Ebû Rîş hastanesi bu ameliyatı ücretsiz yapmaktadır. Bunun üzerine aile, Ebû Rîş hastanesinden ameliyat randevusu almaya çalışır ve başarır. Fakat bu sefer de doktor ameliyatı yapamayacağını söyler. Çünkü bir bekleme listesi vardır ve doktor sistemi etkileyememektedir. Baba sonrasında kızını kurtarmak için ameliyatı başka bir hastanede yapmasını ister. Cerrah kızın sağlık durumunun ancak Ebû Rîş’te ameliyata izin verdiğini söyler. Şu anda yurt dışına gitmek zorunda olduğunu ve döndüğünde operasyon için yeni bir tarih belirleneceğini söyler. Geri döndüğünde o ay Ebû Rîş’te tadilat nedeniyle herhangi bir ameliyat planlanmamıştır. Aile tekrar doktora giderek bir çözüm bulmasını isterler. Doktor ameliyatın Feransavî hastanesinde yapılmasını önerir. Ancak bu sefer 15 bin cüneyh talep eder. Kızlarını bir şekilde kurtarmak isteyen anne baba, parayı ona verip kızlarını Feransavî hastanesine götürürler. 6 saat süren ameliyatın

ardından doktor yanlarına gelir ve Cumâne'nin öldüğünü söyler. Ameliyattan sonra kalbi durmuştur. Kızlarının ölümünden anne babayı sorumlu tutma küstahlığını da gösterir: “kızın ameliyat için yaşının çok ilerlediğini, bu kadar uzun süre beklememeleri gerektiğini söyler” (Fadl, 2012; 80).

Yazara göre Mısır'da bu örnekte olduğu gibi insan hayatına değil, paraya önem veren pek çok doktor vardır. Hekimliği hayat kurtarmak için değil ticaret amacıyla yapmaktadırlar. Ülkenin en büyük sorunlarından birinin sağlık sisteminin lakaytlığı ve yetersizliği görüşünde olan yazar kitabında bu durumu gerçek hayat hikâyelerine yer vererek vurgulamaktadır.

5.2 Siyaset

Toplumdaki kargaşanın, çöküşün başlıca nedeni kötü bir siyasi yönetimdir. Sekizinci hikâye “Yâ Muğraganâ... fî hayrik” (Fadl, 2012; 60-63) dönemin Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken Akdeniz'de boğulan genç Mısırlıların cesetlerini devletin parasıyla Mısır'a nakletme kararına ilişkin bir yorumdur. Fadl bu bölümde; alışageldikleri hayatlarını, ailelerini, arkadaşlarını, tüm sevdiklerini ve vatanlarını daha iyi bir gelecek uğruna geride bırakan, yurt dışında yeni bir hayat şansı arayan ve Akdeniz'de boğulan Mısırlılara karşı, Mübarek'in bu davranışının cömertçe olduğunu ve bedenlerinin bedava teslimatı için minnettar olduklarını vurgulayarak sitemini dile getirir. Fadl alaycı bir üslupla gidenlerin ülkeden kaçmamaları gerektiğini, cumhurbaşkanının liderliğini ve partisi olan Ulusal Demokrat Partinin tüm başarılarına hayranlık duymaları gerektiğini belirterek vatanlarını ve tüm bu büyük başarıları terk ettikleri için boğulduklarını söyler. “Dar gelirli insanların hepsi için kalbinde ve zihninde bir yer olduğunu sık sık kendilerine söyleyen cumhurbaşkanlarını dinlemelilerdi” (Fadl, 2012; 63).

Onuncu hikâye “el-Mısriyyu li'l-Mısri ke'l-bünyâni... li'l-mehdûd” (Fadl, 2012; 69-75) iki farklı anlatıdan oluşur. İlk hikâye bir okuyucunun tanık olduğu bir kaza ile ilgilidir. Dar bir sokakta yarışan üç lüks araç bir adama çarpar. Araç sürücüleri adama yardım etmek için durmaz aksine hızla yollarına devam ederler. Adam yaralanır. İnsanlar ona yardım etme konusunda kayıtsız kalırlar çünkü korkarlar. Kaza mahallinin yanından geçen diğer sürücüler de polisin kazaya sebep olan sürücülerin kendileri olduğunu düşünmesinden veya suçu üzerlerine atmalarından korktukları için yollarına devam ederler. Sonunda bir sürücü duruma dayanamaz ve yaralı adamı arabasına alır. Fakat “kendisini garantiye almak için etrafa bağırarak iki yayanın görgü tanığı olarak

kendisiyle gelmeleri gerektiğini” (Fadl, 2012; 70) söyler. Sonunda iki kişi cesaretini toplayıp onunla birlikte giderler.

İkinci hikâye bir kadın okuyucunun yazara gönderdiği trajikomik bir hikâyedir. Çalıştığı elektrik şirketinde bir erkek işçi, müdüre gelerek şirketin yanındaki çitte beyaz bir beze sarılı bir ceset gördüğünü söyler. Müdür işçiye cesedin çitin içinde mi yoksa dışında mı olduğunu sorar. İşçi dışarıda diye cevap verince müdür ona şöyle söyler: tamam o zaman bu bizi ilgilendirmez. Şirketteki herkes olayı duyar. Şirketin kıdemli mühendisleri, müdüre polisi aramasını tavsiye ettiklerinde o yine şöyle der: bu bizi ilgilendirmez. Herkes duvarın yanından gelip geçerken cesedi görür. Ama kimse ne tür bir ceset olduğunu, ölü bir insan mı yoksa ölü bir hayvan mı olduğunu kontrol etmeyi düşünmez. Herkes sorumluluk almaktan korkar, farklı hikâyeler uydurur, farklı varsayımlarda bulunurlar. Ceset herkesi meşgul eder. Sonunda müdür herkesin işine geri dönebilmesi için konuyu kapatmaya karar verir. Kendisine cesetten bahseden işçiden polisi aramasını ister. İşçi kendisine söyleneni yapar ancak polis ona adını ve adresini sorduğunda hemen telefonu kapatır. Araya hafta sonu girer. Hafta başında çalışanlar şirkete döndüğünde cesedin hala duvarın yanında yattığını görürler. Sonunda genç, cesur bir mühendis cesede bakmaya ve ardından polisi aramaya karar verir. Bir kadın mühendis de ona eşlik eder. Müdür de bir işçiyi onlarla beraber gönderir. Üçü birden cesedin yanına vardıklarında bunun ölü bir köpek olduğunu görürler. Sonrasında ise yazar hikâyeyi “herkes, bir köpek uğruna yaşadıkları bütün bu gerginliği ve korkuyu unutmaya, kendilerinden utanmamaya çalışıyordu” (Fadl, 2012; 73) cümlesi ile bitirir.

Yazar bu iki öyküde halkın en temel insanlık vazifelerinden olan yaralıya yardım veya bir canlının ölmüş olup olmadığını belirleme gibi hususlarda, vicdanları sızladığı halde korkuları sebebiyle ya yardım etmekten vazgeçerek kaçtıklarını ya da kendilerine suç itham edilmemesi için o durumda şahit bulmaya çalıştıklarından bahseder. Çünkü uydurma suçlamalarla hüküm giyen pek çok insanın onlarca yıl süren baskı ve işkence öykülerini duymuşlar ve adeta korkunun kurbanı haline gelmişlerdir.

On altıncı hikâye “Ve min ehem Sâdrâtiha’l-gam‘u...” (Fadl, 2012; 102-110) yazarın internet gazetesinden okuduğu, Mübarek rejiminin iki somut baskı örneğini işlemektedir. Lise birinci sınıfta okuyan bir öğrenci, Arapça sınav makalesinde; Irak savaşında Amerika ile Mısır arasındaki yakın ilişkileri sert bir şekilde eleştirmiştir. Öğretmen bunun üzerine öğrenciyi polise ihbar eder. Polis, öğrenciyi ve ailesini çağırarak bir örgüte mensup olup olmadıklarını sorar. Böyle bir durum

olmadığını öğrenir fakat hikâye bu şekilde sonlanmaz. Mübarek kız öğrenciyi bizzat arayıp ne isterse onu yazabileceğini söyler. Bu olay Mısır medyasında rejimin cömertliğinin bir kanıtı olarak kutlanır. Ama kız sınavı geçemez.

İkinci vaka, el-Minyâ üniversitesinde ekonomi okuyan ve üniversitede kariyer yapmak isteyen bir öğrenci ile ilgilidir. İktisat fakültesi dekanı öğrenciyi gösteri sırasında görünce hemen polise ihbar eder. Sonrasında öğrencinin mükemmel niteliklerine rağmen, üniversiteye yaptığı başvuru reddedilir. Yazar bu iki vakayı temel alarak rejimin tüm okullarda ve üniversitelerde nasıl bir casus ve muhbir ağı kurduğunu anlatır.

On sekizinci hikâye “el-Mühim mâ yekûnş melyezî” (Fadl, 2012; 115-122) yazarın kişisel fikirlerini yansıtmaktadır. Mübarek'in devrilmesinden sonra siyasi olarak işlerin nasıl ilerlemesi gerektiği konusunda hararetli tartışmalar yaşanmıştır. Müslüman Kardeşler partisinden Muhammed Mehdî Âkif adlı bir üye, yeni cumhurbaşkanının Malezya'dan gelmesine bile aldırmayacağını, Müslüman ve adil bir adam olmasının yeterli olduğunu söylemiştir. Bu sözlerle karşı verilen tepki, gazetecilerin kendisine karşı adeta bir basın kampanyası başlattığı büyük bir öfke fırtınası şeklinde olmuştur. Bilal Fadl gazetecilerin tepkilerini ve öfkelerini abartılı bulur. Muhammed Ali'nin de Mısırlı olmadığına, Arnavut kökenli olduğuna dikkat çeker. Yazara göre agresif bir üslup sergilemeden önce Malezya'nın siyaset, ticaret, ekonomi, turizm ve sosyal konularda neler başardığını görmek için internete bakılmalıdır. Malezya'nın durumunu, sıradan insanların köle gibi yaşadığı Mübarek dönemindeki Mısır ile karşılaştırmaktadır.

Yirminci hikâye “Hamse melâyîn fursit taharruş” (Fadl, 2012; 130-135) yazarın Mübarek rejiminin nasıl yeni bir siyasi yöntem icat ettiğini anlatır. Tüm ulusal gazeteler, gösteriler sırasında sadece kadınlara yönelik cinsel saldırılarla ilgili haberler yazmaktadır. Bu şekilde yüzlerce hikâye vardır. Gösterilerde cinsel taciz meselesine yer verip, bu olayı gösterilerden kaynaklanıyormuş gibi lanse etmek, kamuoyunu gösterilerin amacı ile değil bu konu ile meşgul etmek yazara göre kasıtlı bir davranıştır. Fadl'a göre kadınları taciz eden kişiler zorbalardır. Sanki uzun yıllar süren yolsuzluk ve rüşvet hiç de utanç verici değilmiş gibi rejim, gösterileri itibarsızlaştırmak ve utanç vesilesi kılmak istemiştir. Rejim, zorbaların sokaklarda panik yaratmasına ve insanları tehdit etmesine izin vermekte utanılacak bir şey görmemiştir. “Polis göstericileri ve muhalifleri tutuklamakta ancak kadınları taciz edenleri tutuklamamaktadır” (Fadl, 2012; 135). Yazar ayrıca Mühendisîn semtinin lüks bir bölgesinde sokakta tacize uğrayan genç bir kadının mektubunu

gazetede yayınladığından bahseder. Meseleye karşı okurların tepkileri karşısında şaşkına döner. Birisi genç kadını sokağa tek başına çıkmakla suçlarken diğeri kadınların bazen abarttığını söyler. Yazar hükümetin ülkenin doğal kaynaklarını gözlerinin önünde çalıp satmasını engellemekle ilgilenmek yerine kadınların tacize uğrama nedenleri üzerine kafa yoran sistemi eleştirir.

Yirmi birinci hikâye “Ekîlû ‘asret ehîkum” (Fadl, 2012; 136-140) rejimi eleştiren bir gazetecinin gerçek hikâyesini anlatır. Gazetecinin eşi kendisini aldatmaktadır. Bu durumdan dolayı rejim gazetelerinde gazetecinin özel hayatından ilginç hikâyeler düzenli olarak yayınlanmaktadır. Yazar bu şekilde ifade özgürlüğüne yer olmadığı gibi; “İnsan onuruna, insanlığa, mahremiyete saygı yok” (Fadl, 2012; 136) ifadelerini kullanmıştır. Gazetecinin başına gelen olaya rejim karşıtı pek çok kişi de maruz kalmıştır. Rejime karşı konuşma cesaretini gösteren herkes özel hayatının kamuoyuna açıklanacağını beklemek zorundaydı. Yazar Mısır toplum hayatındaki gruplaşmadan, ayrımcılıktan, ifade özgürlüğünün olmayışından, rejimin insanlara dayattığı yaşam şekliinden üzüntü duyduğunu belirtir. “Zamanın talihsizliklerine uğrayan veya tökezleyen herkesin arkasından övünme arzusuyla konuşan canavarlara dönüştük” (Fadl, 2012; 136).

5.3 Din

Bilal Fadl dini konulardan çeşitli hikâyelerde bahseder. Fakat hikâye konusu olarak din temasını iki bölümde işler.

Üçüncü hikâyede “Sabâhu’l-hayr yâ câri” (Fadl, 2012; 33-37) komşusundan şu şekilde bahseder: “Komşum Ebû Yahya’nın sesini her duyduğumda, Mısır’ın durumu hakkında kendimi güvende hissediyorum. Camide beş vakit namazını vaktinde kılar. Ama yine de tam anlamıyla tutucu dindar ve aşırı değil. Bana bundan nasıl emin olduğumu sormayın. Aramızda hiçbir zaman manevi ve dini bir tartışma geçmedi. Fakat okuyucu olarak sen, şimdi Mısır’da insanlara daha fazla medeniyet ve insanlık kazandıran ılımlı Mısır dindarlığının insanları aşağılayan ve katılaştıran karanlık çöl dindarlığından temelde farklı olduğunu görebilirsin” (Fadl, 2012; 33).

Burada yazarın kültürel özgüven duygusu açıkça görülmektedir: kendisine göre Mısırlıların medeni dindarlığını Suudi tarzı selefililiğin medeniyetsiz dindarlığıyla karşılaştırmaktadır.

On dokuzuncu hikâye “‘Ani’l-menâtiki’l-muzlimeti’r-rabtati ehdesukum” (Fadl, 2012; 123-129) cami imamlarını eleştirmektedir. Yazar birçok camiye gittiğini ancak imamların vaazlarında gerçek sorunlara hiç değinmediklerini anlatır. Konu Filistin de olsa Lübnan’daki savaşta olsa imamların

her zaman sessiz kalmalarından yakınmaktadır. Amerika'nın Irak'ı işgal ettiğinde camiye gittiğini ve imamın bundan hiç bahsetmediğine şaşırıldığını söyler. İmama Iraktaki Müslüman erkek ve kız kardeşleri için neden dua etmediğini sorduğunda, imamın ona küçümseyerek baktığını ve şöyle dediğini söyler: “ben işimi biliyorum, talimatları takip ediyoruz ve hata yapmamız mümkün değil” (Fadl, 2012; 126).

Fadl, Mübarek dönemi imamlarının İslam dünyasının gerçek sorunlarına hiç değinmediklerine, bunun yerine koltuk altları, mahrem bölgeleri, erdem soruları gibi suya sabuna dokunmayan konularla ilgilendiklerine dair eleştiri sunar.

5.4 Yolsuzluk

On yedinci hikâye “Fesât bi'l-mukesserât” (Fadl, 2012; 111-114) yazarın yolsuzluk konusu ile ilgili kendi deneyimini anlatır. Ramazan ayının bir akşamı, Kahire’de lüks bir alışveriş merkezindeki ünlü bir kuruyemişçiden badem satın alıp hemen sonra dükkanın yanında yemeye başlar. Bu sırada mağazadaki kuru meyvelerin artık yenilebilir olmadığı halde satıldığına dair bir ihbar almış üç gıda müfettişi dükkana girer. Yazar, satıcı ile adamların aralarında geçen konuşmaları duyabilmektedir. Satıcı işletme sahibinin avukatını arar ve üç müfettişten biriyle konuşmasını sağlar. Fadl, bu sohbete de kulak misafiri olur: “değil, Metr (avukat), idaremizde mağazanızdan kuru meyve aldığını ve eve geldiğinde ürünlerin içinde hareket eden kurtlar olduğunu söyleyen... adında bir kadına ait şikayet başvurusu var. İfadelerini doğrulayan bir örnek getirdi... bayım ne dediğimi biliyorum... ilan yanımızda, kendiniz de görebilirsiniz. Bu arada reyondaki kuru meyvelerin kokusu kötü ve son kullanma tarihleri de yok... tadımlık ürün yok... hepsinin üzerinde son kullanma tarihi olan bir etiket olmalı. Test için numune almam gerekiyor. Ayrıca işletmeyi kapatacak bir rapor düzenlemem gerekiyor... Ne? Yani sizin uygun gördüğünüz şey... hizmetinizdeyiz... sizi dinliyorum... bu arada dükkanın sahibi beni iyi tanıyor. Daha önce 6 Ekim bölgesindeki fabrikanızda bir inceleme gerçekleştirmiştik... hizmetinizdeyim efendim... dükkan sahibinin iyiliği için her şeyi sizin isteklerinize göre memnuniyetle yapacağım... ama benimle birlikte meslektaşlarım da var... endişelenmeyin efendim, merak etmeyin her şeyi düzelteceğim. Ama bir rapor hazırlamadan idareye geri dönemem... endişelenmeyin, sadece son kullanma tarihi bulamadığımı rapora yazıyorum. Sonunda bir para cezası olacak. İki yıl içinde bir yardımcı polis memuru gelip parayı tahsil edecek. Endişelenmeyin efendim, ne yaptığımızı

biliyoruz. Tamam, şimdi tutanağı yazıyorum ve sizi bekliyorum. Dükkan sahibine iyi dileklerimi iletiyorum” (Fadl, 2012; 113).

Yazara göre müfettişlerin rüşvet aldığı ve işletme sahibinin avukatının işletmenin kapatılmasını ve işletmeyi daha yüksek bir para cezasından kurtardığı açıktır. Fadl, her yerde mevcut olan yolsuzluğun Mübarek rejimi tarafından kasıtlı olarak kullanılan bir baskı aracı olduğunu düşünmektedir.

Sonuç

“Ekmek, onur ve özgürlük” sloganıyla başlayan ve kısa sürede pek çok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesini etkisi altına alan “Arap Baharı’nın üzerinden yıllar geçmesine rağmen protestoların gerçekleştiği ülkelerde pek de değişen bir şeyin olmadığı hatta daha da kötüye gittiği söylenebilir. Rejimlerini zalimce yöneten diktatör liderlerini deviren halkların ekonomik ve toplumsal değişim istekleri gerçekleşmemiştir. Yoksulluk, yolsuzluk, yozlaşma ve nepotizm Arap Baharı coğrafyasında hala hüküm sürmektedir. Dolayısıyla üzerinden yıllar geçmesine rağmen halkın “ekmek, onur ve özgürlük” talepleri henüz gerçek bir karşılık bulamamış Arap Baharı somut sonuçlarını henüz doğuramamıştır. Gelişmeler göstermiştir ki, Bahar’ı başlatan halklar olmuştur ve mücadeleyi halklar yapmıştır. Ancak liderleri deviren halkların yerine iktidarlara başkaları gelmiştir. Gelecekte de ordunun siyasal bir aktör olamaya devam edeceği varsayılabilir. Zira 1952 devriminden bu yana görev yapan 3 cumhurbaşkanı Cemal Abdülnasır, Enver Sedat, Hüsnü Mübarek ve görevdeki cumhurbaşkanı Abdülfettah es-Sisi asker kökenlidir. Üniformalı firavunlar olarak adlandırılan generallerin iktidarda geçirdikleri onca yılın ardından ayrıcalıklı konumlarından gönüllü olarak vazgeçmeleri pek olası görünmemektedir. Ancak uyanmış gençliğin haklarını talep edeceği varsayılabilir. Edebiyatın çeşitli türleri de bu konuda gerekli rolü oynamaya devam edecektir.

Kaynakça

Allam, M., 2004. “A Right to Write-A new generation of script-writers speak their minds about the real reasons theyre under fire”, Egypt Today, <https://web.archive.org/web/20080927044656/http://www.egypttoday.com/article.aspx?ArticleID=1821> (28.01.2025).

Altıntaş, T. (2021). *Algılanan Nepotizmin Örgütsel Sessizliğe Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Sakarya.

Bayraktar, Ö. (2020). Mısır'daki Hür Subaylar Darbesi Ve Türkiye'deki 27 Mayıs Darbesi'nin Karşılaştırılması. *Kesit Akademi*, 6(25), 608-621.

Bilal Fadl. (t.y.). Bilal Fadl wiki içinde. 30.11.2024 tarihinde https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%A8%D9%84%D8%A7%D9%84_%D9%81%D8%B6%D9%84 adresinden erişildi.

Buzkıran, D., Kutbay, H. (2013). Arap Baharının Türkiye'ye Olan Ekonomik ve Sosyal Etkileri, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 147-162.

Demir, B. (2020). *Mübarek'ten Sisi'ye Mısır'da Otoriter Rejimin Sürekliliği Ve Ordu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.

Efegil, E. (2013). Ortadoğu'daki Gelişmelerin Analizi: Libya, Tunus, Bahreyn, Mısır ve Suriye. *Ortadoğu Analiz*, 5(59), 10-20.

Elpe, T. (2017). *Arap Baharı Kapsamında Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.

Fadl, B. (2012). *Sittü'l-Hâcece Mısır*, Kahire: Dâru'ş-şurûk.

Goodreads. (t.y.). Belal Fadl içinde. Erişim adresi <https://www.goodreads.com/author/show/1499778>

Görgün, H. (2022). 1919-1922 Mısır Bağımsızlık Mücadelesi. A.Kaynak, S. Eren, S. Nurdan, K. Güney ve M. Özler (Haz.), *XIX. Türk Tarih Kongresi* içinde (2139- 2172. ss.) Ankara.

Güçtürk, Y. (2016). *Devrimden Darbeye Mısır'da İnsan Hakları*. SETA.

Kitzler, G. (2012). *Von Taxifahrern und Heiratskandidaten - zwei moderne ägyptische Bestseller im Kontext des Schreibens im Dialekt ("‘āmmiyya")*. Eine interdisziplinäre Analyse der Texte „Ich will heiraten“ von Gāda ‘Abd al-‘Āl und ,Taxi‘ von Hālīd al-Ḥamīsī. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Universität Wien Arabistik, Österreich.

Koçak, K. A. (2013). Mısır: Demokratikleşme Yolunda İki Adım İleri Bir Adım Geri. *Yasama Dergisi*, (23), 5-53.

Kurun, İ. (2019). Devrim Teorileri Işığında 2011 Mısır Devrimi ve Sonrası: Ne Tür Bir Devrim Gerçekleşti?, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(4), 1011-1035.

Mehrez, S. (2010). *Egypt Culture Wars. Politics and Practice*, Cairo/New York: The American University in Cairo Press.

Öztekin, B. (2019). *Devrimden Darbeye: Mısır'da Demokrasiye Geçiş Çabalarının Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Gaziantep.

Öztekin, B. (2021). Devrimden Darbeye: Mısır'da Demokrasiye Geçiş Çabalarının Analizi. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 71-84.

Tamtam, A., Gallagher, F., Olabi, A. G. Ve Naher, S. (2011). Higher education in Libya, system under stress. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (29), 742-751.

Tandoğan, A. (2013). *Arap Baharı Sürecinde Mısır*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara.

Telli, A. (2012). Mısır Devrimi'nde Sosyal Medyanın Rolü. *Bilge Strateji*, 4(7), 65-91.